

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

Hedersrelaterat våld

-En undersökning av gränsdragningen mellan föräldrars
vårdnadsansvar och brottet olaga frihetsberövande-

Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

Juris Kandidatprogrammet

Examensarbete 30 poäng, i ämnesområdet straffrätt

Emelie Johnson 830727-4806

Handledare: Gösta Westerlund

Januari 2008

Innehållsförteckning

Förord	4
1 Inledning	5
1.1 Inledande ord, motivering av valt ämne	5
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställningar	6
1.4 Avgränsningar	7
1.5 Metod	7
1.6 Disposition	9
2 Begreppet heder	9
3 Mänskliga rättigheter	11
3.1 Barnkonventionen	11
3.2 Europakonventionen	14
3.3 Due Diligence	16
3.4 Kvinnokonventionen och FN:s arbete mot hedersrelaterat våld	17
3.5 Sammanfattande kommentar	18
4 Föräldrars vårdnadsansvar enligt det svenska rättssystemet	19
4.1 Vårdnadsplikten	19
4.2 Mina sammanfattande kommentarer	21
4.3 Socialtjänstens underrättelseplikt	21
4.4 Mina reflektioner kring den nationella lagstiftningen på området	22
5 Förklaringsmodeller till det hedersrelaterade våldet	24
5.1 Feministiska teorier	24
5.2 Kulturrelativa förklaringsmodeller	25
5.3 Integrationsteorin	28
5.4 Övriga perspektiv	29
5.5 Mina reflektioner kring teorierna bakom hedersrelaterat våld	32
5.6 Sammanfattande punkter om hur hedersrelaterat våld kan definieras	34
6 Tvångsäktenskap	35
7 Straffrättsperspektivet	37
7.1 Rättsutredning avseende olaga frihetsberövande	37
7.2 Grov fridskränkning	39
7.3 Medverkansbestämmelserna	41
7.4 Försvårande omständigheter	43

8 Hedersrelaterat våld utifrån ett rättsociologiskt perspektiv	45
9 Exempel från praxis med hedersrelaterad brottslighet där åtal väckts för brott mot 4:2 BrB	48
9.1 Svea hovrätts dom i mål B 7453-02	48
9.2 Svea hovrätts dom i mål B 8164-03	49
9.3 Norrköpings tingsrätts dom i mål B 2609-02	51
9.4 Lycksele tingsrätts dom i mål B 601-03	51
10 Min analys av rättsfallen utifrån olika hederskulturella aspekter	53
10.1 Gärningsmanstrukturer	53
10.2 Försvårande omständigheter	54
11 Konklusioner angående gränsdragningen mellan föräldrars vårdnadsansvar och olaga frihetsberövande	57
12 Sammanfattning	61

Förord

Nu när examensuppsatsen äntligen skall lämnas in, tycker jag det är viktigt att skriva något om de fem år av mitt liv jag ägnat åt att förverkliga min dröm om att bli jurist. Fastän de flesta omkring mig brukar säga att de tycker åren har gått fort, känns det som att jag läst juridik i en evighet. Mina tankar om en juristkarriär väcktes då TV 4 visade en serie för ungefär tio år sedan. När jag varje vecka längtade till den nya episoden av ”Emma åklagare” började mina släktingar skämtsamt säga att; ”Emelie åklagare”, ja det låter ju skrämmande likt. Mitt intresse för åklagaryrket växte sig med tiden allt starkare, och andra framtidsplaner lades åt sidan. Även om det är en lång tid kvar tills det slutliga målet är uppnått, är det i alla fall en underbar känsla att ha kommit en bra bit på vägen!

Jag vill passa på att tacka mina nära vänner och familj för att ni stått ut med mig under den känslomässiga berg- och dalbana som juristutbildningen stundom inneburit. Framför allt; tack storebror för att du alltid varit min förebild. Tack pappa för ditt otroliga engagemang och din debattlust kring ”veckans juridiska fall”. Tack kära lilla mamma för att du alltid stöttar mig, och försöker få mig att känna att jag duger som jag är.

Jag vill också framföra mitt tack till min handledare Gösta Westerlund för din värdefulla hjälp och dina synpunkter under uppsatsarbetet. Sist men inte minst vill jag tacka åklagarna vid Utvecklingscentrum i Göteborg och även Kickis Åhré Älgamo för er hjälp och inspiration.

Göteborg i januari 2008

Emelie Johnson

1 Inledning

1.1 Inledande ord, motivering av valt ämne

I egenskap av medlem i JUSEK fick jag som student för ett par år sedan en ”prova på-prenumeration” av tidskriften *Axess*. När jag en eftermiddag, sannolikt vid en paus från in-studerandet av den sedvanliga kurslitteraturen, skummade igenom det nya numret fastnade jag för en artikel skriven av Unni Wikan¹, som behandlade spörsmål kring hedersrelaterat våld. Då var min kunskap om fenomenet hederskultur och våld mot unga kvinnor lika liten som jag förmodar att den är bland gemene man. Artikeln gjorde dock avtryck och väckte mitt intresse för dessa frågor. Jag bestämde mig då för att skriva mitt examensarbete om hedersrelaterat våld. Under utbildningens gång har beslutet fallit sig mer och mer självklart för mig, därför att jag främst intresseras av straffrätt och den humanjuridiska sfären, och eftersom det är inom detta område jag vill arbeta i framtiden. Sverige blir ett allt mer mångkulturellt land och frågor av detta slag tror jag måste uppmärksammas, för att vi skall kunna lösa de nya problem och utmaningar som framtiden kommer att ställa oss blivande jurister inför.

Hedersrelaterat våld är ingen ny företeelse, även om det blivit känt bland allmänheten fram-för allt efter ett par omskrivna hedersmord under 1990- och början av 2000-talet. Jag tän-ker då främst på morderna på Pela Atroshi och Fadime Sahindal, namn de flesta har hört ta-las om. Denna uppsats skall emellertid inte huvudsakligen ta sikte på mord som begås i he-derns namn. Fokus kommer istället att finnas på det våld som många unga kvinnor upple-ver i vardagen, som de utsätts för av sina närmaste och vilket begränsar deras möjligheter att leva det liv de själva önskar.

Fastän jag bestämt mig för att skriva om hedersrelaterat våld, var min primära frågeställning inte lätt att utse. Dels eftersom ämnet är så pass vidsträckt och dels eftersom det är så knapphändigt behandlat i den juridiska litteraturen. Jag fick emellertid tipset av chefsåklaga-re Annette Olsson vid Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg², att gräns-

---

¹ Se; Wikan, Unni, *Hederskulturen vill kontrollera privatlivet och dölja det för insyn* i tidskriften *Axess Magasin* nummer 1, 2005.

² Utvecklingscentrum vid Åklagarmyndigheten omnämns nedan omväxlande åklagarmyndigheten och utveck-lingscentrum.

dragningen mellan vårdnadsplikten i FB och brottet olaga frihetsberövande i 4:2 BrB är oklar. Därför skall jag som en utgångspunkt utreda denna fråga.

1.2 Syfte

Detta examensarbete har en huvudsaklig intention, vilken är att utforska det oklara gränsskiktet mellan föräldrars vårdnadsansvar och brottet olaga frihetsberövande. Undersökningen skall ta sikte på familjer där brottsliga handlingar vidtas mot unga flickor och där orsaken kan antas vara sprungen ur en hederskultur. Eftersom min avsikt är att läsaren skall få en förståelse för problemen i rätt kontext, och erhålla en god inblick i vad företeelsen hedersrelaterat våld innebär, fordras för uppnåendet av detta syfte en relativt omfattande bakgrundsbild. Uppsatsens ändamål är att lyfta fram och analysera det hedersrelaterade våldet ur i huvudsak tre olika perspektiv, nämligen; mänskliga rättigheter, barn- och föräldrarätt samt straffrätt. Syftet är också att undersöka huruvida den nuvarande regleringen inom dessa områden är tillräcklig, och om den tillgodoser de utsatta flickornas behov.

1.3 Frågeställningar

Eftersom uppsatsen tar sin utgångspunkt i tre olika perspektiv kan initialt sägas att alla dessa avsnitt syftar till att utreda hur hedersrelaterat våld hanteras inom respektive område. I den mån mer specifika frågeställningar skall formuleras är dessa;

Vad är hederskultur och enligt vilka teorier är det möjligt att förklara att hedersrelaterat våld finns?

Tillgodoses de unga flickornas behov av skydd mot hedersrelaterat våld genom de internationella och nationella regelverk som är idag gällande?

Behöver de rättsvårdande myndigheterna tillämpa ett annorlunda synsätt på juridiken för att komma tillrätta med det hedersrelaterade våldet?

Finns det någon klar gräns mellan föräldrars vårdnadsansvar enligt FB och olaga frihetsberövande i BrB 4:2?

Existerar det ett behov av omarbetning eller förtydligande av lagstiftningen för att komma tillrätta med hedersvåldsproblematiken?

1.4 Avgränsningar

Att göra adekvata avgränsningar vad gäller detta ämne har visat sig vara komplicerat. Det finns otroligt mycket skrivet, men den mesta litteraturen behandlar problematiken ur ett ickejuridiskt perspektiv och redogör för denna ur synvinklar såsom feminism, teologi och sociologi. Jag har valt att till en viss del belysa ämnet ur dessa aspekter, även om det fått ske i begränsad omfattning. Min inställning är att läsaren behöver tillgodogöra sig en allmän introduktion i vad hedersvåld handlar om, för att kunna förstå problemen i rätt sammanhang.

Som en avgränsning kan nämnas att endast kvinnliga offer uppmärksammas i uppsatsen. Jag har valt att lägga mitt fokus på åldersgruppen unga flickor, framför allt tonåringar. Flera av de problem som uppsatsen syftar till att beskriva uppkommer nämligen i dessa flickors ungdomsperiod, då frigörelseprocessen från föräldrarna normalt börjar. Att jag i huvudsak valt åldersgruppen tonåringar beror dessutom på att den rättsliga vårdnadsplikten upphör i och med att flickan fyller arton år.³ Pojkar och män kan också utsättas för hedersrelaterat våld på grund av en eventuellt homosexuell läggning, men även genom att de tvingas agera gärningsmän och utföra våldshandlingar gentemot sina systrar och kusiner. Dessa frågor utreds dock inte i detta arbete. Eftersom uppsatsen företrädesvis skall behandla brottet olaga frihetsberövande i 4:2 BrB gör jag inga omfattande rättsutredningar kring de andra brott som aktualiseras vid ärenden rörande hedersrelaterat våld.⁴ Emellertid kommer brottet grov fridskränkning i 4:4a BrB till viss del att behandlas, då olaga frihetsberövande i dess mildrare form kan ingå som ett led i detta brott.

1.5 Metod

Vad gäller mitt tillvägagångssätt finns en del begreppsmässiga metodvalsfrågor. Åtskilliga av de ord och definitioner som används i uppsatsen är för många känslomässigt laddade. Enbart användandet av begreppet *hedersrelaterat våld* väcker betänkligheter hos flera människor. Vissa författare undviker uttryckligen termen, andra använder ordet med citations-

³ Emellertid kommer exempel från praxis där flickan redan fyllt arton år också att användas, se nedan avsnitt 9.2.

⁴ För en mycket bra beskrivning av de olika brotten i BrB ur ett hedersvåldsperspektiv hänvisar jag till en examensuppsats skriven av Fanaci, Salomeh, *Hedersrelaterat våld ur ett straffrätligt perspektiv – En studie hurvida ett kontrollerande beteende omfattas av brottsbalken*, Umeå Universitet 2007.

tecken eller ett *så kallat* framför. Ett sådant handlande föranleds av åsikten att hedersrelaterat våld inte förekommer, alternativt att det inte går att särskilja från andra typer av kvinnovåld. Vidare hävdar somliga att det hedersrelaterade våldet inte innebär något *bedervärt* i sig, och att det därför är felaktigt att använda ordet heder i samband med våld. Oaktat dessa åsikter har jag valt att använda mig av begreppet hedersrelaterat våld i uppsatsen,⁵ eftersom jag anser att det är något som existerar och är särskiljbart från annat våld mot kvinnor. Andra begreppsdefinitioner jag anser relevanta att redogöra för är *vanligt kvinnovåld* alternativt *kvinnovåld i allmänhet*. Det är svårt att hitta ett bra ord för denna företeelse, men jag menar här våld mot kvinnor vilket inte har heder som motiv och som traditionellt drabbar svenskfödda kvinnor. Vad jag har valt att inkludera i *hedersbegreppet* framgår nedan.⁶ Jag har författat avsnitten om heder och förklarings teorier efter insamling av information under mitt researcharbete, och min ambition har varit att påvisa att dessa frågor är komplicerade och att det är möjligt med olika tolkningar. Risken finns emellertid att det inte går att redogöra för vad heder och hedersvåld innebär, utan att det är någon som anser definitionen vara felaktig. Jag har dock gjort ett försök. Med *patriarkaliska familjer* menar jag familjer som lever med starka hederskulturella regler och där den pyramidformade maktstrukturen råder.⁷

Eftersom ämnet hedersrelaterat våld finns föga behandlat i offentligt tryck, såsom förarbeten och andra utredningar, kommer uppsatsen delvis att bestå av material som vanligtvis inte utgör sedvanliga rättskällor. Detta ser jag i och för sig inte som någon nackdel då min förhoppning, såsom ovan nämnts, är att kunna knyta samman juridiken med andra vetenskapliga läror. Dessutom är en ambition att med ett tämligen praktiskt angreppssätt göra uppsatsen mer verklighetsförankrad. Metoden som används är alltså som en grund traditionellt rättsdogmatisk men den rymmer även andra aspekter.

I uppsatsen avser jag att använda mig av en kontinuerlig analys, vilket innebär att jag under arbetets gång ämnar framföra mina egna åsikter och reflektioner istället för att ha ett sammanhållet analysavsnitt i avslutningen. Uppsatsen avrundas dock med några sammanfattande konklusioner angående min huvudfrågeställning.

---

⁵ Nedan i avsnitt 5.5 finner läsaren min analys kring frågan och varför jag valt denna begreppsformulering.

⁶ Se avsnitt 2.

⁷ Se nedan i avsnitt 2 för en beskrivning av denna.

1.6 Disposition

Arbetets uppbyggnad är avsedd att följa de ovan angivna perspektiven. Då dessa inledande avsnitt är till ända följer en grundläggande introduktion av hedersbegreppet. Därpå får läsaren en översikt av de internationella regelverk som innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter, vilka kan aktualiseras i anledning av dessa frågor. Efter detta kommer den barn- och föräldrarättsliga delen som bitvis även innehåller socialrättsliga moment. Här presenteras den nationella lagstiftningen om vårdnadsansvar och socialtjänstens underrättelseplikt. Nästföljande avsnitt ger läsaren en beskrivning av några av förklaringsmodellerna angående fenomenet hedersrelaterat våld. Dessa sidor är både teoretiska och relativt komplicerade, varför de avlutas med ett sammanfattande schema av hur hedersrelaterat våld kan definieras. Sedan inleds det straffrättsliga perspektivet med en rättsutredning avseende olaga frihetsberövande. Även brottet grov fridskränkning utreds översiktligt, då denna bestämmelse skulle kunna tillämpas på de för uppsatsen relevanta ärendena. Reglerna kring tvångsaktenskap, medverkansbestämmelserna och stadgandena om försvårade omständigheter beskrivs också i denna del, av den orsaken att dessa ofta ifrågakommer i anslutning till hedersvåldsärenden. Under detta avsnitt presenteras jämväl en rättssociologisk aspekt av hedersvåldet. Brottet olaga frihetsberövande och hedersrelaterat våld analyseras därefter med grund i ett antal rättsfall. I slutet av uppsatsen får läsaren mina slutsatser kring uppsatsens huvudfrågeställning. Allra sist återfinns en kort sammanfattning.

2 Begreppet heder

*”Eftersom kravet på en ung flickas oskuld är absolut, får hon inte göra något som medför att oskulden ett endaste ögonblick kan betvivlas. Inte gå ut själv, inte bo själv, inte resa själv, knappt vara för sig själv över huvud taget och inte synas med män som inte tillhör familjen”.*⁸

I Sverige är begreppet *heder* traditionellt sett uttryck för något positivt och eftersträvänt. Bistånd till drabbade länder i tredje världen, eller hjälp till en utsatt anhörig är vad vi normalt förknippar med hedervärda handlingar. I andra kulturer består innebörden av fenomenet heder ibland i någonting annat. Idén om heder är inget nytt påfund utan har existerat genom historien, objekten som definierat vad som varit hedersamt har dock växlat. Frågor om heder kan ha samband med *vilken typ av samhälle man lever i*, och det går att skilja på de som antingen är grupp- eller individorienterade. I samhällen där fokus finns på individen

---

⁸ Swanberg, Lena Katarina, *Hedersmordet på Pela - Lillasystem berättar*, s 87.

är en människas identitet inte ett arv utan tvärtom ett pågående projekt. Kollektivets fördömande ersätts av skulden, och normsystemet har internaliserats i de enskilda personerna. I västvärlden, där samhället varit mer individorienterat, har hedersbegreppet handlat mer om den enskilda individen och om personlig integritet.⁹

I de samhällen som präglas av ett grupperspektiv är individen emellertid primärt en aspekt av gruppen. Där fastställs en individs heder tvärtom med hänvisning till dennes rykte, både på det personliga planet, men även familjens och hela släktens rykte. Hon angår hela tiden gruppen genom att antingen tas om hand eller stötas ut. I ett grupporienterat samhälle kan en amputation av en individ legitimeras för det fall individen hotar den sociala kroppens överlevnad.¹⁰ En hel familjs heder kan i det kollektiva samhället vara beroende av de kvinnliga släktingarnas beteende, vilket framför allt kopplas till kvinnans sexualitet. Det är de manliga släktingarnas plikt att försäkra att kvinnornas ärbarhet befinner sig under deras bevakning, och att ärbarheten lever upp till den patriarkaliska familjens krav.¹¹

Något som är karaktäristiskt för hedersbegreppet i många av dessa samhällen är existensen av en hederskod som specificerar vad som tillför och inte tillför heder. I enlighet med denna hederskod kan heder inte bara förvärfvas, utan den kan också förloras. Hedern ses i dessa sammanhang som ett ting.¹² När det gäller våld i hederns namn är ursprunget att kvinnan är makens eller familjens egendom. Kvinnans värde består i att hon är sexuellt ren och ärbar, vilket innebär att hon skall vara oskuld fram till dess att hon gifter sig.¹³ Huruvida kvinnan rent faktiskt är oskuld eller ej är inte det avgörande, utan även rykten om en kvinnas sexuella okyskhet kan vara tillräckliga för att hedern skall anses ha gått förlorad.

I de samhällen där en släkts heder är betydelsefull råder också ett krav på de underordnade att visa respekt. Att upprätthålla hedern är detsamma som rätten att kräva respekt.¹⁴ För det fall kvinnan inte lever upp till de krav på respekt som ställs för att släkten skall behålla sin heder, är det möjligt att hon bestraffas. Om en kvinna får ett dåligt anseende och förlorat sin oskuld placeras hon på fel sida om skiljelinjen mellan *oskuld* och *hona*, vilka förstås som ömsesidigt uteslutande kvinnokategorier. En kvinna med dåligt rykte har för gott lämnat

⁹ Wikan, Unni, *Hederskulturen vill kontrollera privatlivet och dölja det för insyn*, s 5.

¹⁰ Kurkiola, Mikael, *Kultur och hederskultur*, s 3, publicerat på <http://kvinnonet.org/essays/SV0051.html>, i dess lydelse 17 september 2007.

¹¹ Koctürk-Runefors, Tahire, *En fråga om beder*, s 112.

¹² Wikan, Unni, *En fråga om beder*, s 65.

¹³ Mjörnell, Rigmor, *Handbok mot diskriminering, förtryck, hot och våld i hederns namn*, s 8.

¹⁴ Wikan, Unni, *En fråga om beder*, s 65 f.

kategorin ren och orörd oskuld, och blivit en oåterkalleligt befläckad hora. Först när en kvinna som stämplats som hora inte längre finns, då hon är socialt eller fysiskt tillintetgjord, återupprättas kollektivets heder.¹⁵ Exempel på repressalier från släktens sida gentemot kvinnan kan vara misshandel, hot, tvångsgifte och i exceptionella fall avrättning.¹⁶

I de släkter där hederskulturen skapar ett förtryck av flickorna kan familjen illustreras av en pyramid. Denna pyramid utgörs av olika nivåer där fadern återfinns i toppen, besitter den högsta makten och dessutom är familjens företrädare. Flickorna i familjen befinner sig längre ned i pyramiden och har ofta betydligt mindre frihet och färre rättigheter än pojkarna. De unga kvinnorna skall underordna sig vad fadern och bröderna i familjen säger åt dem. Pyramiden utgörs inte bara av den närmaste familjen, utan ett ansvar mot en större krets av släktingar finns också.¹⁷ Hedersbegreppet är tätt sammanknutet med kontroll som yttrar sig i att flickorna i familjen lever ett liv med begränsade valmöjligheter. Övervakningen sker framför allt från männens sida, men även kvinnor deltar i kontrollen.¹⁸

3 Männsliga rättigheter

3.1 Barnkonventionen

Eftersom denna uppsats till en väsentlig del skall behandla förhållandet mellan omyndiga personer och deras föräldrar, finns ett behov av att redan här redogöra för de nationella och internationella regelverk som hanterar dessa relationer. För att inleda stort startar jag med en genomgång av de mellanstatliga traktater Sverige anslutit sig till, och som vår lagstiftning således skall överensstämma med.

Förenta Nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter (Barnkonventionen) innehåller ett flertal olika rättighetstyper vilka alla präglas av det särskilda behov av skydd och omvårdnad som ett barn behöver. Rättigheterna är av såväl medborgerlig och politisk karaktär, som av ekonomiskt- socialt- och kulturellt slag. Sverige ratificerade konventionen 1990 utan att reservera sig på någon punkt.¹⁹

¹⁵ Eldén, Åsa, Westerstrand, Jenny, *Hederns försvarare. Den rättsliga hanteringen av ett hedersmord*, s 41.

¹⁶ Schlytter, Astrid, *Rätten att själv få välja*, s 25.

¹⁷ Utvecklingscentrum vid åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld – en handbok*, s 14.

¹⁸ Utvecklingscentrum vid åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld – en handbok*, s 18. Nedan i avsnitt 5 ges en fördjupad framställning av teorierna bakom hedersrelaterat våld.

¹⁹ Regeringens skrivelse 2003/04:47, *Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter*, s 3.

Barnkonventionen är bindande för de stater som ratificerat överenskommelsen. För att efterfölja sina plikter skall medlemsstaterna vidta de åtgärder som krävs, se 4 artikeln Barnkonventionen. Hur uppfyllandet av konventionsbestämmelserna skall gå till är dock upp till varje enskild stat att bestämma. Det är emellertid av vikt att arbetet utförs av alla myndigheter, kommuner och landsting och att det sker på flera olika plan, i form av exempelvis lagstiftning, upplysning och opinionsbildning.²⁰ Även om Barnkonventionen endast binder konventionsstaterna, och således inte enskilda, reglerar konventionen förhållandet mellan enskilda individer, såsom barn och deras föräldrar.²¹

De nationella domstolarna skall tolka den inhemska rätten i ljuset av Barnkonventionens bestämmelser. Enligt 44 artikeln har konventionsstaterna en skyldighet att regelmässigt meddela till FN:s kommitté för barnets rättigheter de åtgärder som staten vidtagit i syfte att uppfylla sina åtaganden.²² Kommittén ger därefter råd och riktlinjer för det ytterligare arbetet. Att observera här är att dessa rekommendationer inte är sanktionerade. Det finns således inga straff för de konventionsstater som inte efterlever dessa.²³ Då Barnkonventionen inte är inkorporerad i svensk rätt har den heller inte status som lag, och är alltså främst ett politiskt instrument.²⁴

Barnkonventionen omfattar alla barn, vilka enligt konventionstextens första artikel definieras som personer under arton år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt gällande lands lag. Konventionen innehåller fyra grundprinciper som skall anses vara vägledande vid tolkningen av konventionstexten. Exempelvis skall enligt 2 och 3 artiklarna alla barn som omfattas av konventionen *behandlas lika*, dessutom stadgas att principen om *barnets bästa är ett övergripande mål* som skall genomsyra alla rättigheter och friheter. De två ytterligare utgångspunkterna som följer av artiklarna 6 och 12 är att alla barn *har rätt att överleva, leva och utvecklas*, samt rätten att *få ge uttryck för sina personliga åsikter och få dem accepterade*. Konventionsstaterna är inte förhindrade att tillhandahålla ett starkare skydd för barnen än konventionen föreskriver, utan den är tvärtom att betrakta som ett minimiskydd, se 41 artikeln.²⁵

---

²⁰ Regeringens skrivelse 2003/04:47, *Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter*, s 4.

²¹ Schiratzki, Johanna, *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige*, s 47.

²² Ewerlöf, Göran, Sverne, Tor, Singer, Anna, *Barnets bästa – Om föräldrars och samhällets ansvar*, s 191.

²³ Jämför nedan i avsnitt 3.2 med Europakonventionen till vilken ett starkare sanktionssystem är kopplat.

²⁴ Schiratzki, Johanna, *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige*, s 22.

²⁵ Fisher, David, *Mänskliga rättigheter*, s 37.

Barnkonventionen föreskriver att barnets rättigheter skall utvidgas i takt med att barnet blir äldre och således har större förmåga att själv påverka sitt liv och fatta egna beslut.²⁶ Förutom de fyra grundprinciperna innehåller Barnkonventionen även ett par artiklar som enligt min uppfattning är relevanta beträffande medlemsstaternas skyldighet att eliminera och beivra all form av hedersrelaterad brottslighet. Som exempel kan nämnas 16 artikeln som föreskriver att barn inte får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- eller familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens. Barn skall enligt detta stadgande inte heller behöva utstå angrepp på sin heder eller sitt anseende. Den för uppsatsen mest relevanta bestämmelsen är förmodligen 19 artikeln, vilken anger medlemsstaternas skyldighet att vidta åtgärder för att säkerställa att barn inte utsätts för övergrepp i olika former, bland annat genom fysiskt och psykiskt våld.

Dessutom finns i 9 artikeln en bestämmelse som anger att ett barn inte utan lagliga skäl får skiljas från sina föräldrar. Ett sådant omhändertagande skall alltid ske av behöriga myndigheter, och beslutet skall kunna underställas rättslig prövning. Denna regel är måhända inte av direkt relevans för uppsatsen. Emellertid har den indirekt betydelse då ett skiljande mellan föräldrar och barn kan bli aktuellt för det fall föräldrarnas uppfostran på grund av hederskulturen leder till övergrepp på barnen. Artikeln ger också uttryck för att det är föräldrarna som i första hand är barnets vårdnadshavare, och att staten får intervensera endast i de fall då omsorgen inte fungerar.

Regeringen betonar vikten av att Barnkonventionen inte endast har ett *offerperspektiv* där ett barn skall skyddas från att utsättas för olika kränkande handlingar, utan den framhåller även barnets *medfödda resurser* som måste få *utrymme att uttryckas*.²⁷ Barnkonventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt beslutsfattande inom regeringskansliet som rör barn.

Som framkommit av denna redogörelse ger Barnkonventionen ett relativt starkt skydd för barnens rättigheter. Åtminstone en handfull artiklar rör aspekter som kan vara aktuella i hedersvåldsärenden.

---

²⁶ Smith, Rhona, *Textbook on International Human Rights*, s 351 ff.

²⁷ Regeringens skrivelse 2003/04:47, *Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter*, s 3.

3.2 Europakonventionen

Förutom Barnkonventionen finns ett flertal andra folkrättsliga traktater som ger ett skydd också för barn. Bland andra finns Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), vilken sedan 1996 gäller som lag i Sverige.²⁸ Konventionen är utarbetad av Europarådet och innehåller främst civila och politiska rättigheter. Enligt Europakonventionens första artikel har konventionsstaterna en förpliktelse att garantera var och en som befinner sig under staternas jurisdiktion de fri- och rättigheter som skyddas i konventionen. Utöver detta finns ett krav på att den nationella lagstiftningen skall överensstämma med Europakonventionen, så att ett effektivt fri- och rättighetsskydd således kan uppnås.²⁹ Europadomstolen, dit såväl stater som privatpersoner äger klagorätt, har behörighet att döma de konventionsstater som bryter mot de skyddade mänskliga rättigheterna. För att ha rätt att vända sig till Europadomstolen skall emellertid de ordinära inhemska rättsmedlen vara uttömda. Värt att nämna är att inte endast konventionsstaternas egna medborgare har klagorätt, utan även personer som endast bor eller befinner sig i ett konventionsland besitter samma möjlighet.³⁰

I anledning av förevarande uppsats ämnesområde är framför allt 8 artikeln Europakonventionen intressant. Bestämmelsen avser rätten till ett skydd för privat- och familjeliv och syftar till att en persons integritet och personliga liv skall skyddas. Europakonventionens 8 artikel är inte en absolut bestämmelse, utan inskränkningar kan göras för vissa i andra stycket särskilt angivna fall.³¹ Vad som ingår i begreppet *skydd för privat och familjeliv* är, enligt doktrinen, relativt oklart och ett flertal olika tolkningar med skiftande karaktärer är möjliga att göra. Rättigheterna enligt bestämmelsen innebär ett förbud för staten att företa otillbörliga intrång i en persons privat och familjeliv, och här kan även passivitet från statens sida anses tillräckligt för utgöra ett brott.³²

Det grundläggande åtagandet för konventionsstaterna är alltså negativt bestämt, och de är således oblierade att inte handla på ett visst sätt. Emellertid finns till de negativt bestämda förpliktelserna också förenat en skyldighet till ett positivt handlande. Detta för att försäkra

²⁸ Se; Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

²⁹ Palm, Elisabeth, Ericsson, Margaretha, *Att klaga till Europadomstolen*, s 35.

³⁰ Palm, Elisabeth, Ericsson, Margaretha, *Att klaga till Europadomstolen*, s 35.

³¹ Kraven för att en inskränkning skall få göras är att det finns stöd i lag, att inskränkningen har ett legitimt syfte och att den anses nödvändig i ett demokratiskt samhälle. För en utförlig behandling av dessa rekvisit, se Palm, Elisabeth, Ericsson, Margaretha, *Att klaga till Europadomstolen*, s 150 f.

³² Palm, Elisabeth, Ericsson, Margaretha, *Att klaga till Europadomstolen*, s 146.

att den enskilde individen skall kunna åtnjuta de rättigheter som ges i Europakonventionen också gentemot andra enskilda rättssubjekt. Exempel på positiva förpliktelser för staterna är att tillse existensen av relevanta lagregler som skyddar fri- och rättigheterna, och att ha myndigheter och andra institutioner som tillämpar bestämmelserna samt kontrollerar eventuella övergrepp.³³

De krav som kan ställas på en konventionsstat måste dock vara skäligen. I huvudsak omfattas att staten utfärdar författningar vilka ger ett tillfredställande skydd åt privatliv, familjeliv, hem och korrespondens. Dessutom kan förväntas att de rättsvårdande myndigheterna agerar för att kontrollera att dessa lagar och förordningar efterlevs.³⁴ Ur 8 artikeln kan också utläsas ett positivt ansvar för konventionsstaterna att agera när en person är utsatt för konkreta hot eller trakasserier.³⁵ En annan essentiell del av skyddet för privatlivet är rätten till fysisk integritet. Kränkningar av den personliga integriteten vilka inte har karaktären av tortyr eller liknande³⁶, kan i somliga fall omfattas av 8 artikeln. Enligt Danelius torde dock utrymmet för att ingreppet skall falla under 8 artikeln vara litet då handlingen inte bedömts nå upp till den nivå som krävs för att utgöra tortyr eller annan omänsklig behandling.³⁷

Det finns enligt min uppfattning ett flertal moment av rättighetsskyddet i 8 artikeln som kan bli aktuella när det kommer till frågor om hedersrelaterat våld. Ett extremt kontrollerande beteende från släktens sida bör fångas upp av det skydd som ställs för den personliga integriteten. Vad gäller skyddet för privatlivet omfattas olika former sexuellt umgänge och även en rätt att etablera och utveckla relationer med andra människor. Rättighetsskyddet omfattar vidare när det kommer till korrespondens, brev som skickas till och från flickan. I detta skydd inkluderas också telefonsamtal och e-post. Det är dessutom förbjudet att hindra någon från att inleda en brevväxlingskontakt.

Eftersom uppsatsen behandlar missförhållanden och våld mellan å ena sidan *barn* respektive *unga kvinnor* och å andra sidan deras *familjer* och andra *släktingar* är det emellertid inte skydd mot ingrepp från *statens sida* som framför allt är betydelsefullt.³⁸ Avsikten med detta

³³ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s 50 f.

³⁴ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s 302 f.

³⁵ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s 303.

³⁶ Och som således inte omfattas av 3 artikeln i Europakonventionen.

³⁷ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s 306.

³⁸ Det hedersrelaterade våldet aktualiserar emellertid då och då ingripanden från statens sida, ty tvångsomhändertaganden enligt Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) eller liknande kan komma ifråga när de unga flickorna far illa i hemmen. Även i dessa fall skall 8 artikeln beaktas.

arbete är snarare att utreda relationen mellan enskilda individer. Men då konventionsstaterna alltså ålagts ett ansvar att vidta positiva åtgärder för att säkerställa de enskildas rättighetsskydd, kan Europakonventionen ändå bli tillämplig i dessa ärenden. Konventionsstaterna skall se till att det finns ett tillräckligt starkt lagskydd för de utsatta flickorna och att bland andra polis, åklagare och domstolsväsende upprätthåller bestämmelserna på ett effektivt sätt. Att staterna har en aktiv *skyldighet att vidta åtgärder för att förhindra att en individ utsätts för hot* har angetts ovan.

För att samhället skall kunna möta nutidens kränkningar av mänskliga rättigheter finns enligt min mening starka skäl som talar för att staterna har ett positivt ansvar att agera mot våld av detta slag. Måhända finns de största hoten mot konventionsrättigheterna idag inte i relationen stat – individ, vilket kan ha varit fallet när Europakonventionen tillkom. För att uppnå ett effektivt rättighetsskydd för den enskilde individen måste detta enligt min uppfattning beaktas, och krav ställas på staterna att vidta åtgärder. Särskilt gäller detta när det skyddsvärda subjektet är ett barn som inte kan skydda sig själv på samma sätt som en vuxen.

3.3 Due Diligence

Ytterligare argument för att det hedersrelaterade våldet kan utgöra en kränkning av mänskliga rättigheter går att finna i en rapport av UD, som författats för att utforska insatser som företagits i syfte att hindra bland annat våld i hederns namn.³⁹ Även om det hedersrelaterade våldet inte tydligt och övergripande behandlas i en gemensam FN-konvention, har stater enligt UD ändå en skyldighet i form av *due diligence*⁴⁰ att lagföra de gärningsmän som utövar det patriarkala våldet. Staterna har dessutom förpliktelser att skydda offer och vidta preventiva åtgärder vilka skall stärka möjligheterna att motverka våldet. Som en följd av regelverkens utveckling och genom staters ansvar att inte underlåta att intervensera och beivra

³⁹ *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i hederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, UD år 2005.

⁴⁰ Due diligence är en term som förekommer inom ett flertal rättsområden. Exempelvis är den vanlig inom den affärsjuridiska sfären där begreppet står för arbetet med att samla in och analysera information om ett bolag innan ett förvärv. Den bemärkelse som emellertid avses här innebär att stater har ett ansvar att agera med tillräcklig respekt och uthållighet i syfte att på ett rationellt sätt förebygga, förhindra, utreda och söka straffa människorättskränkningar, samt se till att de som utsätts för sådana kränkningar erhåller kompensation. I enlighet med sitt due diligence-ansvar kan stater även bli ansvariga för handlingar som begåtts mellan enskilda rättsubjekt, för det fall staten inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att förhindra brott mot de mänskliga rättigheterna. Se till exempel Amnesty's Rapport; *Mäns våld mot kvinnor i nära relationer*, s 12.

förövarna, *kan* således jämväl förekomsten av våld i hemmen, som en följd av denna argumentation, utgöra en kränkning av mänskliga rättigheter.⁴¹

3.4 Kvinnokonventionen och FN:s arbete mot hedersrelaterat våld

Eftersom det hedersrelaterade våldet till största delen drabbar kvinnor, och då denna uppsats avgränsats till att gälla just utsatta unga kvinnor, väljer jag att även behandla de för uppsatsen relevanta bestämmelserna i Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (Kvinnokonventionen) och till denna förenade traktater.

Kvinnokonventionen antogs till viss del på grund av att det blivit påtagligt att könsneutrala konventioner till stöd för mänskliga rättigheter inte lyckats att observera hur könsdiskriminering gjort kvinnor synnerligen utsatta. Av den anledningen att Kvinnokonventionen saknar bestämmelser angående våld mot kvinnor, utökades konventionen år 1992 med ett konsultativt yttrande från den kommitté vilken tillses konventionens efterlevnad. Detta yttrande⁴², som emellertid inte är juridiskt bindande, föreskriver att det allmänna förbudet mot könsdiskriminering också skall anses innefatta könsbaserat våld. En extensiv tolkning av förbudet är påkallad och det skall inte ha någon betydelse om våldet utförs på det privata planet eller av personer i offentlig tjänst. Detta tolkas som att våldsförbudet inbegriper även våld i hemmen.⁴³

År 1993 inrättade FN under kommissionen för de mänskliga rättigheterna en särskild specialrapportör för våld mot kvinnor. Detta medförde ett större genomslag i frågor som rör våld mot kvinnor. FN:s generalförsamling antog samma år *FN:s deklaration mot våld mot kvinnor*. Deklarationen definierar våldet som: *”Varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt bot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet.”* I deklarationen framförs budskapet att kvinnovåld utgör en kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter och att

---

⁴¹ *Patriarkalt våld som bot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i bederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, s 61.

⁴² CEDAW-kommitténs generella rekommendation nummer 19.

⁴³ *Patriarkalt våld som bot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i bederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, s 17.

stater⁴⁴ måste vidta åtgärder för att hindra, utreda och lagföra brottslighet av denna karaktär.⁴⁵

Sverige följer, enligt UD, aktivt den verksamhet som bedrivs av FN:s specialrapportörer, däribland specialrapportören för avskaffande av våld mot kvinnor. Detta sker exempelvis genom resolutionsarbetet som bedrivs i generalförsamlingen och i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Sverige agerar därutöver aktivt i syfte att hedersrelaterat våld skall uppmärksammas inom FN och andra internationella organisationer och att våldet, där det existerar, på alla sätt skall motarbetas.⁴⁶ UD menar att det hedersrelaterade våldet begränsar kvinnors möjligheter till utbildning och yrkesarbete, att det kringskär deras frihet och chanser till egna val i livet. Detta är något som klart strider mot frihet från förtryck som är en grundläggande rättighet i ett flertal internationella konventioner. Det hedersrelaterade våldet står också i strid med FN:s fundamentala syften om att säkra allas fred, frihet och säkerhet.⁴⁷

3.5 Sammanfattande kommentar

Såsom visat sig av ovanstående framställning råder det inte avsaknad av internationella konventioner som konstituerar skydd för de unga flickornas rättigheter, och flertalet bestämmelser kan aktualiseras i fall som rör hedersrelaterat våld. Liksom alltid när det är fråga om internationella överenskommelser finns dock inte samma effektiva sanktionssystem⁴⁸ som när rättigheterna är fastslagna i nationell lagstiftning. Grundtanken är emellertid förhållandevis klar, barn skall skyddas från våld och andra angrepp och dessutom skall deras privatliv fredas från otillbörliga intrång. Att staterna skall ansvara för att skyddet upprätthålls även emellan privaträttsliga subjekt, såsom mellan barn och deras föräldrar, förefaller enligt min uppfattning också otvivelaktigt.

⁴⁴ I enlighet med principen om ”due diligence”, se ovan avsnitt 3.3.

⁴⁵ *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i bederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, s 17.

⁴⁶ *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i bederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, s 23.

⁴⁷ *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i bederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, s 37.

⁴⁸ Det ovannämnda konsultativa yttrandet är som sagt inte rättsligt bindande. Förhoppningsvis innebär dock överenskommelsens blotta existens och staternas behov av ”Goodwill” att de följer bestämmelserna även om de inte är tvungna därtill.

4 Föräldrars⁴⁹ vårdnadsansvar enligt det svenska rättssystemet

Efter min presentation av de internationella regelverk som kan göras gällande vid frågor som rör hedersrelaterat våld, avser jag nu att redogöra för de stadganden i vår inhemska lagstiftning som är relevanta för denna del av uppsatsen. I huvudsak är det familje- och socialrätt som kommer att aktualiseras i detta avsnitt.

4.1 Vårdnadsplikten

Det är varje barns rättighet att få en bra uppväxt bestående av en god fostran, omsorg och trygghet. Utgångspunkten är att det är de egna föräldrarna som skall bistå med dessa komponenter i barnets liv. Detta brukar benämnas den *rättsliga vårdnaden*, vilken innebär en rätt och en skyldighet för vårdnadshavaren att ombesörja barnets *personliga omvårdnad och angelägenheter i övrigt samt att ge det uppfostran*.⁵⁰ Som huvudregel är det alltså barnets föräldrar som är vårdnadshavare och även dess förmyndare.⁵¹ När ett barn föds erhåller enligt 6:3 FB antingen en av föräldrarna eller de båda gemensamt vårdnaden om barnet. För det fall föräldrarna är gifta tillfaller vårdnaden dem båda automatiskt. Annars får föräldrarna tillsammans anmäla till berörda myndigheter att de önskar gemensam vårdnad. Den rättsliga vårdnadshavaren är oftast också den som sköter den faktiska, dagliga omvårdnaden av barnet. Omsorgen om barnet skall ske på sådant sätt att dess grundläggande rättigheter i 6:1 FB respekteras:

”Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.”

Med barnets behov avses både dess psykiska och materiella sådana, och det är lika viktigt att dessa tillgodoses. Försäkran om trygghet för barnet innebär att det skall ha någon att lita på, och rättigheten att leva under säkra familjeförhållanden. God omvårdnad och uppfostran skall präglas av omhändertagande från vårdnadshavarnas sida. Dock skall också *barnets successiva mognad respekteras, och barnet få frigöra sig och pröva sina inneboende resurser* allt efter som dessa utvecklas.⁵² Den unge skall vidare lära sig att *ta ansvar för sina egna handlingar* och även

⁴⁹ I texten anges omväxlande föräldrar och vårdnadshavare. Jag utgår i det följande ifrån att det är föräldrarna som är flickornas vårdnadshavare.

⁵⁰ Saldeen, Åke, *Barn- och föräldrarätt*, s 145. Till skillnad från förmynderskapet som gäller en rättighet och skyldighet att ombesörja ett barns ekonomiska tillgångar, och att vara dess företrädare i frågor rörande dessa.

⁵¹ Ewerlöf, Göran, Sverne, Tor, Singer, Anna, *Barnets bästa – Om föräldrars och samhällets ansvar*, s 37.

⁵² Prop 1981/82:168, s 59.

få *utrymme till ett större privatliv ju äldre det blir*. Detta för att barnet skall bli en självständig och ansvarsställande individ. *Respekt för den underåriges personliga integritet är här av vikt*.

I motiven framhålls dock att även om barnets åsikter skall tas i beaktande, kan det inte medföra ett krav på överdrivna hänsynstaganden till dess åsikter. Dessutom anges att en alltför detaljerad lagtext i detta hänseende är omöjlig att utforma och att en bedömning får göras i det enskilda fallet.⁵³ För att vårdnadshavarna skall kunna utöva sin tillsynsplikt måste barnens privatliv vara till viss del inskränkt.⁵⁴ I förarbetena till gällande lagstiftning exemplifieras detta genom att föräldrarna ges en rättighet att genomsöka barnets privata tillhörigheter eller öppna post vilken har adresserats till denne. Emellertid skall detta tillåtas endast om det är nödvändigt i syfte att skingra eller få styrkt misstankar om att den underåriga medverkar i verksamhet som kan vara skadlig eller på annat sätt är otillbörlig.⁵⁵

Vårdnadshavarna får inte använda sig av någon form av kroppslig bestraffning i sin uppfostran av dess barn. Agaförbudet är mer långtgående än vad som enligt 3:5-6 BrB krävs för straffbar misshandel. Varje handling som medför kroppsskada eller smärta omfattas, även om den är lindrig eller snabbt övergående.⁵⁶ *Förbudet att kroppsligen bestraffa barn innefattar dessutom psykisk bestraffning eller annan kränkande behandling*. Det otillåtna beteendet kan exempelvis yttra sig i att låsa in, att hota, eller att frysa ut barnet. Att öppna post i annat syfte än vad som ovan⁵⁷ angivits kan utgöra en från föräldrarnas sida straffbar gärning.⁵⁸

En del av vårdnadshavarens ansvar utgörs av en tillsynsplikt som bland annat innebär att den unge inte skadar sig själv eller någon annan. För något äldre barn, som denna uppsats fokuserar på, innebär plikten snarare en medelbar tillsyn i form av förmaningar, ordningsregler och så vidare.

Det är enligt 6:2 2 st FB en vårdnadshavares skyldighet att tillse att behoven enligt 6:1 FB blir uppfyllda. Därtill finns den kompletterande bestämmelsen i 6:11 FB, vilken anger att vårdnadshavaren har en rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter.⁵⁹ När vårdnadshavarna har gemensam vårdnad skall de besluta tillsam-

⁵³ Prop 1981/82:168, s 24.

⁵⁴ Prop 1981/82:168, s 60 och Saldeen, Åke, *Barn- och föräldrarätt*, s 147.

⁵⁵ Prop 1981/82:168, s 60.

⁵⁶ Sjösten, Mats, *Vårdnad, boende och umgänge*, s 38.

⁵⁷ Se föregående stycke.

⁵⁸ Sjösten, Mats, *Vårdnad, boende och umgänge*, s 38.

⁵⁹ Saldeen, Åke, *Barn- och föräldrarätt*, s 147 f.

mans, se 6:13 FB. Vårnaden kvarstår enligt 6:2 FB till dess barnet fyllt arton år, om det inte innan dess ingår äktenskap.⁶⁰

4.2 Mina sammanfattande kommentarer

Av FB följer alltså en tydlig vårdnadsplikt vilken innehåller både rättigheter och skyldigheter för föräldrarna. Som jag ser det bottnar en stor del av problematiken i att avgöra hur långt vårdnadshavarna kan inskränka flickornas integritet, och således begära insyn i och utöva kontroll av deras privatliv. En alltför ingående övervakning av flickornas liv kan i praktiken resultera i att de frihetsberövas, även om de inte rent fysiskt låses in av föräldrarna.⁶¹ Förarbetena ger endast exempel och menar att en uttömmande uppräkningslista inte låter sig göras. Detta är i och för sig förstäeligt då en mängd olika situationer som kräver en insyns rätt kan uppkomma. Dessutom berörs inte problematiken med flickor i starkt patriarkaliska familjer alls i förarbetena.

Nackdelen när gränserna för vårdnadshavarnas rättigheter inte är klart definierade är emellertid att de kan tänjas utöver vad som varit avsett från början. Viktigt är enligt min mening att barnens rättigheter enligt Barnkonventionen och andra bestämmelser inte tillåts stå tillbaka för att föräldrarna skall kunna utöva sina befogenheter. Barnen måste skyddas av samhället även emot dem som i vanliga fall är de som skall bereda dem skydd. Att inte ta dessa frågor på allvar och tillhandahålla tillräckligt skyddande lagstiftning är att blunda för flickornas situation.

4.3 Socialtjänstens underrättelseplikt

En ytterligare företeelse som kan sägas stärka föräldrarnas ställning gentemot de utsatta flickorna är att det finns en skyldighet för socialtjänsten att anmäla till berörda parter, det vill säga vårdnadshavarna, om en utredning angående deras barn påbörjas. Vårdnadshavarna är alltså part i utredningen, och denna befogenhet följer av deras vårdnadsansvar enligt 6:2 och 6:11 FB. För att vårdnadsplikten skall kunna utövas på ett tillfredsställande sätt, anses det nödvändigt att vårdnadshavarna har insyn i barnets angelägenheter.⁶² Barndefinitionen är även enligt Socialtjänstlag (2001:453) (SoL) personer under arton år, se 1:2 SoL. Med stöd av 11:1 SoL skall socialnämnden inleda en utredning för det fall en ansökan inkom-

---

⁶⁰ Saldeen, Åke, *Barn- och föräldrarätt*, s 151.

⁶¹ Se vidare om detta resonemang nedan i avsnitt 11.

⁶² Se prop 1988/89:67, s 36.

mer, eller nämnden på annat sätt får reda på något som motiverar att en utredning skall initieras. Så fort socialnämnden tar kontakt med någon utomstående i anledning av anmälan, anses en utredning påbörjad.⁶³ Att vårdnadshavarna har en rätt att ta del av utredningar som gäller deras barn framgår av 11:2 SoL.⁶⁴ Bestämmelsen motiveras av behovet för allmänheten och andra myndigheter av insyn i socialtjänstens arbete, och att utredningar inte skall kunna pågå i det fördolda.⁶⁵

Avgörande vid prövningen av om uppgifterna skall lämnas ut är att komma fram till vem som disponerar över sekretessen, flickan eller vårdnadshavarna. Av förarbetena till Sekretesslag (1980:100) (SkrL) framgår att viss hänsyn skall tas till den underåriges mognad vid beslutet huruvida uppgifter skall lämnas ut till vårdnadshavarna.⁶⁶ Enligt socialstyrelsen skall barn i de övre tonåren ha rätt att åtnjuta viss personlig integritet, men det finns inte angivet någon åldersgräns för när uppgifter skall lämnas få ut eller inte.⁶⁷ För det fall socialtjänsten kommer fram till att det är den utsatta flickan som besitter sekretessrätten skall en prövning ske enligt 7:4 SkrL. Denna bedömning skall alltså göras enligt samma regler som gäller för att lämna ut sekretessbelagda uppgifter till någon utomstående. Även om man vid granskningen kommer fram till att det är vårdnadshavarna som disponerar över sekretessen, finns emellertid en möjlighet att ändå sekretessbelägga vissa uppgifter i utredningen. Detta kan ske om det kan antas att barnet skulle *lida betydande men* om uppgiften röjdes för vårdnadshavaren, se 14:4 2 st SkrL.⁶⁸ Enligt förarbetena skall rekvisitet *betydande men* tolkas som att flickan kan skadas allvarligt på ett psykiskt, fysiskt eller annat sätt i händelse av att uppgiften lämnas ut.⁶⁹

4.4 Mina reflektioner kring den nationella lagstiftningen på området

Att vårdnadshavarna skall beredas insyn i en utredning där hedersrelaterat våld mot en ung flicka skall undersökas och där de själva utövat de brottsliga handlingarna, väcker enligt min uppfattning vissa betänkligheter. Detta särskilt eftersom flickorna när anmälan görs riskerar att utsättas för våld i än högre grad, då ett indragande av socialtjänsten i de interna

⁶³ Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6/2002, bilaga 2, s 3.

⁶⁴ Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6/2002, bilaga 2, s 4.

⁶⁵ Se; prop 1996/97:124, s 109 ff. Enligt förarbetena framgår att brister angående insynsmöjligheterna i barnvårdsärendena tidigare förelegat och att bestämmelsen skulle tillkomma för att råda bot på problemen.

⁶⁶ Se prop 1979/80:2, s 330 och prop 1988/89:67, s 36.

⁶⁷ Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6/2002, bilaga 2, s 8.

⁶⁸ Se även Högdin, Sara, *Handlingsplan för socialtjänstens arbete i möte med flickor som utsatts för så kallat hedersrelaterat våld eller bot*, s 11.

⁶⁹ Prop 1988/89:67, s 38.

angelägenheterna kan medföra ytterligare förlust av heder för familjen. Enligt förarbetena skall man även här ta hänsyn till barnets grad av utveckling och mognad.⁷⁰ I motiven framhålls att någon fast åldersgräns är omöjlig att dra. Det anges vidare att lagstiftningen uppenbarligen leder till svår gränsdragningsproblematik, och att det är svårt utforma ett tillfredsställande regelverk utan att det blir för stelbent.⁷¹ I 1:5 SekrL finns också en bestämmelse som anger att uppgifter får lämnas ut trots att de omfattas av undantagsbestämmelsen i 14:4 2 st. Detta gäller för det fall det krävs i syfte att myndigheten skall kunna fullgöra sitt arbete. Regeln skall enligt motiven tolkas restriktivt, men kan tillämpas som stöd för att lämna ut sekretessbelagd information till vårdnadshavare.⁷²

Utformningen av bestämmelserna är här enligt min mening otydlig och risken finns att den banar väg för en något godtycklig tillämpning. Även om SekrL medger undantag från huvudregeln att full insyn råder är rekvisiten i undantagsstadgandet synnerligen stränga. Hur skall socialsekreteraren i det enskilda fallet avgöra vilka uppgifter som skulle kunna leda till *betydande men* för flickan om de kom till vårdnadshavarnas kännedom? Detta ställer stora krav på socialsekreterarnas kompetens och särskilda kunskaper om hedersrelaterat våld. Ärenden där hedersproblematik förekommer är nämligen ofta komplexa och svårlösta. Enligt *utredningen om socialtjänstens insatser för våldsutsatta kvinnor* upplever många socialsekreterare att de inte är tillräckligt tränade i att hantera dessa ärenden, och det gäller särskilt då flickan är under arton år.⁷³

Uppgifter som röjs för en familj där det ej råder en starkt patriarkalisk familjestruktur och där inget hederstänkande existerar, skulle måhända inte medföra några problem för flickan. Men helt tvärtom kan informationslämnandet i en familj där situationen är annorlunda, leda till ytterligare våld och hot. Regelverket kan här enligt min åsikt anses vara väl föräldracentrerad och ej anpassad till dagens behov, där familjesituationerna kanske inte alltid ser ut som de gjorde förr. Problemen med hedersrelaterat våld finns inte heller omdiskuterade i dessa lagstiftningsmotiv. Barnets bästa skall genomsyra allt arbete med barn⁷⁴ men frågan är om inte föräldrarnas rättigheter får företräde här.⁷⁵

---

⁷⁰ Jämför ovan avsnitt 4.1 där föräldrarnas rätt till insyn i barnets privatliv skall avgöras efter hur moget och utvecklat barnet är.

⁷¹ Se prop 1988/1989:67, s 36 f.

⁷² Prop 1988/89:67, s 39.

⁷³ Se prop 2006/07:38, s 18.

⁷⁴ Se ovan stycke 3.1

⁷⁵ Problematiken har uppmärksamats av regeringen som skall tillsätta en utredning angående möjligheterna att i vissa fall hjälpa de våldsutsatta flickorna utan föräldrarnas vetskap eller samtycke. Denna plan offentlig-

5 Förklaringsmodeller till det hedersrelaterade våldet

Efter denna presentation av de för uppsatsen aktuella internationella konventionerna som reglerar mänskliga rättigheter samt familje- och socialrätten, kommer jag nu in på en teoretisk del i syfte att ge läsaren ytterligare bakgrundskunskap om fenomenet hedersrelaterat våld.

Huruvida hedersrelaterad brottslighet skiljer sig från andra typer av våld råder det ej total enighet om. Frågan är kontroversiell och i den svenska debatten, som äger rum mellan bland andra forskare och diverse olika författare, finns det olika uppfattningar om vilka element som ger upphov till det hedersrelaterade våldet.⁷⁶ Min intention med detta avsnitt är att fånga upp åsiktslinjerna kring orsakerna bakom hedersrelaterat våld. Avsikten är att redogöra för de argument som står emot varandra, och försöka ge läsaren en förståelse för vilket komplext problem hedersrelaterat våld utgör. Dessutom följer en beskrivning av de definitioner som används av olika myndigheter och som skall vara vägledande vid deras arbete med problematiken. Jag avser därefter att försöka skildra mina egna ståndpunkter och tankar kring vad som ligger bakom det hedersrelaterade våldet.

5.1 Feministiska teorier

En av de förklaringsmodeller som brukar hävdas i hedersvåldssammanhang är att det är samma patriarkaliska strukturer som ligger bakom det hedersrelaterade våldet, och att det således går att hävda samma bakomliggande faktorer som vid *vanligt kvinnovåld*. Om denna tolkning tillämpas skulle det inte vara någon skillnad mellan de brottsliga gärningar som begås i hederns namn, och de våldsbrott som årligen drabbar tusentals svenskfödda kvinnor.⁷⁷ Denna ståndpunkt hänvisar till sexistiska skäl och det är här betydelselöst om gärningsmannen är kurd, muslim, modern storstadsbo eller en svenskfödd kristen man från landsbygden. Utgångspunkten enligt denna förklaringsmodell är att *lagstiftningen gynnar det manliga*

---

gjordes genom ett uttalande av vår nuvarande äldre- och folkhälsominister Maria Larsson, vid presskonferensen den 15 november 2007 då regeringens nya handlingsplan för att bekämpa kvinnovåld redovisades (se regeringens skrivelse 2007/08:39, s 24). Problem förekommer bland annat i de situationer där föräldrarna motsätter sig åtgärder enligt SoL, men omständigheter för att ingripa med stöd av LVU inte föreligger. Enligt ovannämnda minister är det vanligt med en sådan lucka mellan lagarna i hedersvåldsärenden, och socialtjänsten kan i dessa fall vara förhindrade att handla.

⁷⁶ De olika förklaringsmodellerna blir i vissa fall relativt generellt beskrivna och det kan hända att ståndpunkterna kan skiljas åt något mellan de författare, debattörer och forskare som jag väljer att ”passa in” under respektive kategori. Min avsikt är främst att visa på att frågorna kring orsakerna bakom hedersrelaterad brottslighet inte är lätta och enhetliga.

⁷⁷ Antalet anmälda misshandelsbrott mot kvinnor som är över femton år var förra året 25 491, se regeringens skrivelse 2007/08:39, s 10.

könet och kvinnorna försätts i ett rättslöst och underkastat tillstånd. Företrädare för detta betraktelsesätt menar att brottsligheten är global och inte kulturspecifik, och att den *ytterst beror på ett manligt kontrollbehov av kvinnor.*⁷⁸ Den feministiska teorin anser att det faktum att även svenska män begår allvarliga våldsbrott mot svenska kvinnor hamnar i skymundan, då kulturella övertygelser används som förklaringsgrund för våldet.⁷⁹ För att komma till rätta med problematiken skall man enligt denna tolkning värna och stärka demokratin.⁸⁰

Även om hedersvåldet inte går att förklara utan en hänvisning till kulturellt betingade orsaker är enligt Ahmedi⁸¹ begreppet kultur i sig mångfacetterat och svårbestämbart. Problematiken återfinns i frågorna kring vem som skall ha rätten att avgöra vad som är kultur, och vilken kultur som avses. Om ett för stort fokus läggs på exempelvis *den kurdiska kulturen* finns en risk att gruppen *kurder i allmänhet* demoniseras och stigmatiseras.⁸² Ett sådant synsätt kan öka polariseringen, och känslan av *vi* och *dem* härmed förstärkas. Att hänvisa till kulturen som motivering till hedersrelaterat våld kan enligt Ahmedi betraktas som en ny form av rasism. Åberopandet av *kulturella skillnader* har enligt honom ersatt begreppet *ras* i den traditionella rasismen, vilket medfört skapandet av en ny *kulturalism*.⁸³ Ahmedi menar att i diskussionen om hedersmord har den svenska kulturen fått monopol på jämställdhet och den kurdiska kulturen har framställts som ociviliserad och kvinnofiendlig.⁸⁴

5.2 Kulturrelativa förklaringsmodeller

Det finns emellertid de som ansluter sig till uppfattningen att det hedersrelaterade våldet är väsensskilt från det *vanliga kvinnovåldet*. Dessa förespråkare söker sina förklaringar i den så kallade *kulturrelativa* modellen. Åsikterna bygger på att den hedersrelaterade brottsligheten är särskilt relaterad till att gärningsmännen är kurder, muslimer och liknande.

En forskare som skrivit mycket om kulturens faktiska betydelse för den hedersrelaterade brottsligheten är Kurkiala. Han anser att de förklaringsmodeller som bortser från kulturen

⁷⁸ Larsson, Stieg, *Svenskt och osvenskt våld mot kvinnor*, s 108. Larsson ger i sin artikel en bra sammanfattning och analys av de olika åsikter som framkom i den mediala uppståndelsen efter mordet på Fadime Sahindal.

⁷⁹ Ekström, Simon, *Vad mord vill säga, Omheder, ära och våldets emblematik i Hedersmord – Tusen år av hederskulturer*, s 24.

⁸⁰ Larsson, Stieg, *Svenskt och osvenskt våld mot kvinnor*, s 108.

⁸¹ Som synes vara en av förespråkarna för den feministiska förklaringsmodellen.

⁸² Ahmedi, Idris, *Den politiserade debatten om hedersmord*, s 59 f.

⁸³ Ahmedi, Idris, *Den politiserade debatten om hedersmord*, s 62 f.

⁸⁴ Ahmedi, Idris, *Den politiserade debatten om hedersmord*, s 64.

kan delas upp i två ytterligheter;⁸⁵ en *psykologiserande eller partikularistisk tolkning* vilken framställer gärningsmannen som sjuk och socialt avvikande, och i det andra extremfallet; en *generaliserande eller universalistisk tolkning* som söker förklaringar i globala patriarkaliska mönster.⁸⁶ Gemensamt för dessa tolkningar är dock att man avråder från en *kulturalistisk tolkning*, vilken delvis söker förklaringar i kulturspecifika seder.⁸⁷ Kurkiala menar att de *partikularistiska förklaringarna* marginaliserar hedersvåldet och har som ambition att likställa övergreppen med andra oförrätter som existerar i det svenska samhället, såsom exempelvis pedofili. Ur denna synvinkel *saknar hedersvåldet kulturell legitimitet*, på samma sätt som pedofili inte har stöd i våra svenska kulturella traditioner. Förklaringen till ett hedersmord skall med denna tolkning inte sökas i en kollektiv värdegemenskap eller några generella mönster. Tvärtom skall den ses som enskild galnings verk, vilken agerat ur sina sinnes fulla bruk.⁸⁸

De *universalistiska tolkningarna* jämställer hedersmord med annat våld mot kvinnor. Kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld skall enligt denna åskådning inte sorteras in under en speciell kategori, utan skall betraktas på samma sätt som andra förtryckta kvinnor.⁸⁹ Kurkiala menar att det ena tillvägagångssättet leder till att resultatet blir alltför avgränsat, och det andra blir för generellt.⁹⁰ För det fall man förnekar att en hederskultur existerar förlorar man de hjälpmedel som behövs för att komma tillrätta med dess avarter.⁹¹ Kurkiala anser att hedersmord inte är utlopp för galenskap, utan att de är *rationella handlingar inom det meningsystem där de förekommer*. Mord i hederns namn äger rum inom en värdegemenskap och de syftar där till att upprätthålla den moraliska ordningen. Hedersmorden är accepterade inom dessa och uttrycker ett *försvar för den moraliska ordningen*, och utgör *inte som i det svenska samhället ett brott emot den*.⁹² Att klassificera hedersrelaterade brott som logiskt avskiljbara från annat våld mot kvinnor, är inte detsamma som att göra en moralisk skala av olika brottsliga handlingar. Snarare handlar det enligt Kurkialas uppfattning om att ”*enligt god medicinsk prax-*

⁸⁵ Kurkiala hänvisar framför allt till de åsikter som yttrades angående hedersrelaterat våld respektive hedersmord efter mordet på Fadime Sahindal år 2002. Jag använder i detta avsnitt omväxlande begreppen hedersmord, hedersrelaterat våld och hedersvåld.

⁸⁶ Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls – om vår tids rädsla för skillnader*, s 178. Angående hänvisningen till förklaringsmodellen *globala patriarkaliska mönster*, se föregående avsnitt.

⁸⁷ Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls – om vår tids rädsla för skillnader*, s 178.

⁸⁸ Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls – om vår tids rädsla för skillnader*, s 178.

⁸⁹ Jämför ovan avsnitt 5.1

⁹⁰ Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls – om vår tids rädsla för skillnader*, s 178 f.

⁹¹ Kurkiala, Mikael, *Kultur och hederskultur*, s 2.

⁹² Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls – om vår tids rädsla för skillnader*, s 183 f.

is slå fast diagnosen innan man sätter in behandlingen".⁹³ Det är alltså av vikt att inte endast se på ytfenomenet, kvinnovåld, utan tvärtom att utreda de bakomliggande orsakerna.⁹⁴

Även socialantropologen Wikan tillhör de forskare som anlägger en kulturrelativistisk syn på det hedersrelaterade våldet. Hon uttrycker, på ett enligt min uppfattning tydligt sätt, skillnaden mellan det vanliga kvinnovåldet och hedersrelaterat våld i följande mening: ”*Utan gloria, och utan applåder, inget hedersmord.*” Även om det också förekommer att svenska män misshandlar och mördar sina kvinnliga släktingar, finns det enligt Wikan vissa skillnader i hur brottsligheten yttrar sig. Gärningsmannen får vid det vanliga svenska kvinnovåldet varken applåder eller gloria, och hans familj får inte högre anseende för att brottet begås. Utövaren av det vanliga kvinnovåldet är ofta *en* individ och handlar inte å andras vägnar. Dessutom är förövaren många gånger en man eller sambo, jämfört med den hedersrelaterade brottsligheten där gärningen inte sällan begås av en far eller bror.⁹⁵ Wikan anser att debatten kring hedersrelaterat våld till en början präglades av åsikten att fenomen som hedersmord inte förekom, men att bilden nu har blivit mer nyanserad. Vidare tycker hon att det hedersrelaterade våldet måste uppmärksammas särskilt eftersom det grundas på ett organiserat förtryck. Brottsligheten syftar till att förta de unga kvinnorna deras fundamentala friheter, vilket leder till att invandrarflickor som lever i familjer med starkt hederstänkande inte får samma grundläggande rättigheter som andra unga flickor.⁹⁶

Vår nuvarande integrations- och jämställdhetsminister Sabuni menar att skillnaderna mellan de olika typerna av kvinnovåld inte skall underskattas eller negligeras. Hon anser det oacceptabelt att jämställa alla former av våld mot kvinnor, och således inte uppmärksamma de motiv som hedersvåldet grundar sig på. Detta tycker Sabuni är ett svek gentemot de kvinnor som växer upp i familjer med en stark hederskultur, och det blir svårare att komma till rätta med hedersvåldet om man inte erkänner de mekanismer som ligger bakom.⁹⁷

Den risk som finns med den kulturrelativistiska förklaringsmodellen är emellertid att begreppet kultur tolkas som något statiskt och inte som ett resultat av människors faktiska beteenden.⁹⁸ I så fall finns faran att det inte observeras att kulturen är något heterogent, och

⁹³ Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls – om vår tids rädsla för skillnader*, s 219.

⁹⁴ Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls – om vår tids rädsla för skillnader*, s 219.

⁹⁵ Wikan, Unni, *Hederskulturen vill kontrollera privatlivet och dölja det för insyn*, s 4.

⁹⁶ Wikan, Unni, *Hederskulturen vill kontrollera privatlivet och dölja det för insyn*, s 5.

⁹⁷ Sabuni, Nyamko, *Flickorna vi sviker – Om hederskultur i Sverige*, s 10 f.

⁹⁸ Detta är ett av de starkaste argumenten mot en kulturrelativ förklaring av hedersrelaterat våld. Schlytter förefaller dock förespråka en åtminstone delvis kulturrelativ tolkning, se nedan avsnitt 5.3.

att det alltid finns personer som önskar förändra dess innehåll. Ofta existerar både inom och utom kulturen en kritik och alternativa diskussioner i förhållande till den inom kulturen dominerande. Om man bortser från kulturens mångtydighet finns risken att exempelvis maktförhållandena inom kulturen inte framhålls. I sådana fall kan exceptionella kulturella seder accepteras eftersom de faktiskt praktiseras och för åtskilliga inom kulturen framstår som förnuftiga. Normer och seder, såsom exempelvis könsstympning och tvångsäktenskap, skall inte accepteras och anses legitima bara för att de praktiseras.⁹⁹ Sådana kulturella traditioner måste tvärtom enligt Schlytter bedömas efter dess innehåll.¹⁰⁰

5.3 Integrationsteorin

Att det är mannens ställning som utgör en stor del av förklaringen till det hedersrelaterade våldet synes vara en utbredd uppfattning, oavsett om den feministiska eller kulturellrelativa teorin används som tolkningsgrund. I flera fall har mannen innan ankomsten till Sverige varit släktens försörjare och överhuvud. När familjen flyttar till ett land som vårt där kvinnans ställning i samhället ofta växer sig starkare, är det möjligt att mannens självklara position som ledare rubbas. Situationen kan ofta bli värre om kvinnan integreras mer skyndsamt än mannen, genom att exempelvis lära sig språket och komma in i arbetslivet. Föräldrarnas roller och funktioner kan successivt förändras. Läget kan leda till att mannen börjar sätta upp strängare regler för sina döttrar och sin hustru, regler som inte tillämpats under tiden i hemlandet.¹⁰¹ Därutöver är det inte ovanligt att upprottet leder till en avsaknad av trygghet, och en misstro gentemot det nya samhällets institutioner.¹⁰² Familjer som håller fast vid det sedvanliga patriarkala familjemönstret får svårare att fungera som tidigare. Det är således viktigt att invandrare integreras i det svenska samhället i syfte att förhindra att familjens forna familjeöverhuvud, som en reaktion på sin nya ställning, begår brott av hedersrelaterad karaktär.

Enligt Björktomta finns i synen på uppfostran av flickor en skillnad mellan den svenska majoritetskulturen och minoritetskulturer bland vissa invandrargrupper. Som nämnts ovan under avsnittet om heder finns stora divergenser beroende på om samhället är grupp- eller individorienterat. Skillnaderna unga flickor från patriarkala familjestrukturer upplever mel-

⁹⁹ Jag kommer här osökt att tänka på hur olika diktatoriska regimer fungerat, och att folket i ett tillstånd av *legal laglöshet* accepterat och hyllat åtgärder vilka i efterhand kan klassificeras som extremt förkastliga.

¹⁰⁰ Schlytter, Astrid, *Rätten att själv få välja*, s 18.

¹⁰¹ Al-Nadaf, Gufran, *Hederslösa mord – mer än kultur och religion*, s 40 f.

¹⁰² Schlytter, Astrid, *Reaktioner på invandrarflickors gränsöverskridande handlande – särskilt om arrangerade äktenskap i Dubbel viktimering? Invandrade brottsoffer i svensk kontext*, s 49.

lan värderingarna hemifrån och dem de möts av i den svenska skolan är stora. Detta leder till en börda för flickorna att klara av balansgången mellan kraven hemifrån och kraven från det övriga samhället.¹⁰³

Konflikter med förväntningar på och regler för flickorna från olika håll är enligt Schlytter både en familje- och samhällsangelägenhet. Frågan rör aspekter kring emigrantens inställning till sitt nya hemland och det svenska samhällets beredskap att möta det nya. För de utsatta flickorna är det fråga om vitala förutsättningar för att kunna leva ett normalt mänskligt liv. Å ena sidan finns närheten till övriga familje- och släktmedlemmar, som stundom medför en omöjlighet för flickan att gå emot föräldrarnas vilja. Å andra sidan finns behovet att få utveckla och bruka sina förmågor, vilket till sist gör det outhärdligt att foga sig efter föräldrarnas befallningar.¹⁰⁴ Som ofta är fallet när det rör brottslighet där närstående är inblandade, inträder en emotionell dubbelhet som gör det svårt för flickan att opponera sig och även att ifrågasätta gärningsmannens handlingar.¹⁰⁵

Schlytter menar att även om skolan och samhället ger de utsatta flickorna möjligheter att bejaka och tillvarata sina förmågor, fungerar familjens eller släktens normer och regler som ett stängsel. På grund av att det från samhällets sida sker ett bagatelliserande av flickornas situation och att de inte ges det rättsliga skydd och stöd som finns, sker ett accepterande av familjens eller släktens alternativa normsystem. Detta leder enligt Schlytter till att även det svenska samhällets värderingar och normer står i vägen för flickornas möjlighet till ett värdigt liv. Genom denna acceptans av handlanden som utgör brott mot svensk lag, undergrävs det svenska rättssystemet.¹⁰⁶

5.4 Övriga perspektiv

Utvecklingscentrum framhåller i sin handbok att det inte finns någon homogen förklaring av begreppet hedersrelaterat våld, varken på nationell nivå eller utomlands. I handboken används emellertid en ur ett *rättsväsendeperspektiv* formulerad definition, vilken tar fasta på

¹⁰³ Björktomta, Siv-Britt, *Unga kvinnor, frihet och heder – om socialt arbete och hedersrelaterat våld*, s 19.

¹⁰⁴ Schlytter, Astrid, *Reaktioner på invandrarflickors gränsöverskridande handlande – särskilt om arrangerade äktenskap i Dubbel viktisiering? Invandrade brottsoffer i svensk kontext*, s 49.

¹⁰⁵ De Los Reyes, Paulina, *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? – Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*, s 18. Angående teorier kring brottsoffers särskilda utsatthet då gärningsmannen är närstående se även; Lindgren, Magnus, Pettersson, Karl-Åke, Hägglund, Bo, *Brottsoffer - från teori till praktik*, s 132 f.

¹⁰⁶ Schlytter, Astrid, *Reaktioner på invandrarflickors gränsöverskridande handlande – särskilt om arrangerade äktenskap i Dubbel viktisiering? Invandrade brottsoffer i svensk kontext*, s 64 f.

motivet bakom gärningen.¹⁰⁷ *Våld* skall tolkas extensivt, och omfattar även exempelvis hot och ofredande.¹⁰⁸ Åklagarmyndighetens definition lyder:

*”Hedersrelaterat våld är brott riktade mot någon – ofta en släkting – som, enligt gärningsmannens och övriga släktens eller gruppens omfattning, riskerar att vanära eller har vanärat gärningsmannens, släktens eller gruppens beder, i syfte att förbindra att hedern skadas eller förloras alternativt för att reparera eller återställa den skadade eller förlorade hedern”.*¹⁰⁹

Åklagarmyndigheten anser det vara väsentligt att särskilja det hedersrelaterade våldet från andra typer av våld inom familjen. Även om det bör observeras att våldet kan bero på samma patriarkaliska strukturer som andra våldsbrott mot kvinnor, är det ett antal faktorer vilka gör att det hedersrelaterade våldet skall uppmärksammas särskilt. Som huvudargument åberopas att Sverige enligt ett flertal internationella konventioner har en skyldighet att uppmärksamma hedersrelaterat våld. Dessutom krävs det för att offret skall kunna få erforderligt skydd och stöd, för att en riktig utredningsstrategi och utredningsmetodik skall kunna användas, samt för att gärningsmannen skall ådömas en korrekt påföljd.¹¹⁰ Också i regeringens handlingsplan för att motverka våld mot kvinnor framhålls att det hedersrelaterade våldet skiljer sig från övriga våldsformer genom dess kollektiva karaktär och att offren kan vara av båda könen.¹¹¹

Kvinnovåld i hederns namn uppmärksammas inom FN i ett flertal resolutioner.¹¹² Hedersrelaterat våld har definierats av FN:s specialrapportör för avskaffande av våld mot kvinnor enligt följande;

*”Ett särdrag för sådant våld är inte de fysiska uttrycken utan att våldet uppmuntras av kollektivet som ett led i ett strukturellt och institutionaliserat förtryck och utgör ett medel för att utöva kontroll av individer, primärt kvinnor och flickor, i sambällen där beder får innebörden av kontroll av kvinnors sexualitet”.*¹¹³

¹⁰⁷ Utvecklingscentrum vid åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld – en handbok*, s 6.

¹⁰⁸ Utvecklingscentrum vid åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld – en handbok*, s 6.

¹⁰⁹ Utvecklingscentrum vid åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld – en handbok*, s 6.

¹¹⁰ Utvecklingscentrum vid åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld – en handbok*, s 7.

¹¹¹ Se regeringens skrivelse 2007/08:39, s 5

¹¹² Se exempelvis FN-GF-resolution A/C.3/59/L.25 ”Working towards the elimination of crimes against women and girls committed in the name of honour”, 2004.

¹¹³ *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i hederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, s 26 f.

Resolutionen hänvisar till FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och den däri stadgade skyldigheten för staterna att värna om mänskliga rättigheter, varav rätten till liv, frihet och säkerhet utgör viktiga beståndsdelar. Vidare betonas vikten av att behandla allt våld mot flickor och kvinnor som brottsligt och att komma tillrätta med våldets grundläggande orsaker. Resolutionen anger också betydelsen av att få kvinnor att öka makten över sina egna liv som en fundamental förutsättning för att stävja våldsbrotten mot kvinnor, och uppmanar de anslutna staterna att vidta åtgärder i denna riktning.¹¹⁴

Omfattningen av våld och förtryck i hederns namn är fortfarande inte helt klar eftersom sådant våld inte alltid rapporteras eller registreras som hedersrelaterat. Många dödsfall som kan misstänkas ha ett hedersrelaterat motiv rubriceras dessutom som olyckor och självmord, varför UD:s uppfattning är att mörkertalen blir betydande. Även i Sverige är utbredningen omdiskuterad. Inom rikskriminalen beräknas att två till tre flickor varje år mördas i hederns namn, men att emellertid många fler drabbas av annat våld, hot och förtryck. Länsstyrelserna i landet beräknade år 2004¹¹⁵ att 1 500 till 2 000 flickor och unga kvinnor är utsatta för hedersrelaterat våld, och att tio till femton procent av de drabbade behöver skyddat boende.¹¹⁶ Enligt regeringen pågår sedan ett par år tillbaka ett intensivt arbete i syfte att komma tillrätta med problematiken kring hedersrelaterat våld. Målet med insatserna är att öka insikterna kring det hedersrelaterade våldet, att påverka attityder och att bereda tillräckligt många platser på skyddade boenden för de utsatta.¹¹⁷

UD menar i sin rapport att deras kartläggning av FN-resolutioner angående hedersrelaterat våld visar att fokus ligger på de extrema yttringarna av våld mot kvinnor och flickor. Där-
emot åskådliggörs inte lika tydligt det vardagliga våld och förtryck mot kvinnor, vilket också är kopplat till diskriminering av kvinnor och föreställningar om kvinnors underordning. Detta riskerar, enligt UD, att leda till att åtgärder mot mäns våld och patriarkalt våld gene-

¹¹⁴ *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i hederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, s 27.

¹¹⁵ Detta är den mest färiska statistik jag har lyckas finna. I regeringens skrivelse 2007/08:39 hänvisas också till denna, vilket torde innebära att någon undersökning av senare datum inte finns. Genom de e-postkontakter jag har haft med olika personer i anledning av uppsatsskrivandet, har jag inte heller lyckas få tag i någon nyare statistik.

¹¹⁶ *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i hederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, s 34.

¹¹⁷ Se prop 2006/07:38, s 18.

rellt kanaliseras till våldets extrema former snarare än på dess vida utsträckning och bakomliggande orsaker.¹¹⁸

5.5 Mina reflektioner kring teorierna bakom hedersrelaterat våld

Som framgått av ovanstående redovisning angående de olika förklaringsmodellerna är åsikterna kring hedersrelaterat våld flera och vitt skilda. Den ena sidan hävdar att det hedersrelaterade våldet inte finns, utan att det snarare såsom andra former av kvinnovåld beror på universella patriarkala strukturer. Den andra sidan anser däremot att man måste våga inse och påtala att det finns kulturella skillnader, och att våld i hederns namn delvis går att förklara med hänvisning till dessa. Båda sidorna har starka argument för sina påståenden och det är inte lätt att helt ta ställning för den ena eller andra åsikten. Fastän jag hyser den uppfattningen att det finns skillnader mellan olika former av våld mot barn respektive kvinnor, och att det hedersrelaterade våldet har så utmärkande drag att det borde ses som en *egen typ av våld*, har jag blivit påverkad av de argument som förs fram från den andra sidan. Det är inte särskilt anmärkningsvärt att ett ämne som detta är omdebatterat, då det rör fundamentala aspekter såsom mänskliga rättigheter, integrationsfrågor, främmande kulturer, kvinnoförtryck och så vidare. Hur debatten än förs finns alltid risken att uppfattas som rasistisk, kvinnofiendlig eller liknande. Anledningen till varför jag tror att det är av vikt att särskilja våldet med hedersmotiv är för att kunna komma tillrätta med problematiken på rätt sätt, och för att visa för de utsatta flickorna att man från samhällets sida tar deras problem på största allvar. Att det hedersrelaterade våldet inte har sin grund i religion är dock klart, det existerar inom familjer som tillhör olika trossamfund.¹¹⁹ Vad som främst utmärker det hedersrelaterade våldet anser jag är aspekter kring gärningsmannskapet och det bakomliggande motivet till varför våldet utövas. Argumentet att det hedersrelaterade våldet skiljer sig från annat kvinnovåld med hänvisning till gärningsmannskapet, är enligt min uppfattning lättare att underbygga än påståendet att det är motiven som skiljer sig åt. Faktum är att den brottsliga gärningen då det är fråga om hedersrelaterat våld ofta begås av en hel familj gemensamt och i samförstånd, eller av en utsedd gärningsman som får representera hela familjen. Vidare är det ofta föräldrar, syskon eller andra nära släktingar som utsätter flickorna för våldet. Detta är alltså perspektivet som enligt min mening tydligast visar att den för uppsatsen aktuella brottstypen är klart skild från annat kvinnovåld. Det är inte fråga om en svartsjuk sambo eller äkta man som slår sin kvinna på grund av svartsjuka eller som en

¹¹⁸ *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i hederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*, s 61.

¹¹⁹ Se även artikeln av; Awla, Rasool, *Hedersmord och Islam i Hedersmord – Tusen år av hederskulturer*, s 125 ff.

maktdemonstration. Som grund emot att det hedersrelaterade våldet, med hänvisning till gärningsmannaargumentet, skulle vara något annat än vanligt kvinnovåld går att invända att även i familjer vilka inte är styrda av ett hederstänkande figurerar våld mot flickor. Det förekommer att unga kvinnor blir misshandlade och hotade även i dessa familjer. Frågan man måste ställa är dock varför flickorna utsätts för brotten? Här kommer motiven in i bilden. Orsakerna som ligger bakom hedersrelaterat våld, nämligen att familjens eller släktens heder skall upprätthållas eller återställas, finns enligt min uppfattning inte på samma sätt i dessa familjer. Där kvinnomisshandel förekommer och hedern inte är det bakomliggande skälet, handlar det snarare om faktorer såsom svartsjuka eller mannens kontrollbehov över kvinnan.

Det är enligt min mening intressant att se hur förespråkarna för de olika åsiktslinjerna använder sig av väl valda begreppsformuleringar för att framhäva riktigheten av deras respektive tolkning. När en debattör vill smutskasta åberopandet av kulturella skillnader som förklaring till det hedersrelaterade våldet används begreppet *kulturaism* för att hävda att kulturrelativisterna är vår tids rasister. Detta tycker jag visar på svårigheterna att diskutera hedersrelaterat våld utan att bli anklagad för att ha främlingsfientliga åsikter. Den forskare som istället vill framhäva de positiva sidorna med att åberopa skillnader mellan olika kulturer väljer att kalla sin modell för en *kulturalistisk* tolkning. Ordvalet blir självklart beroende av vilken inställning man har till kulturrelativismen. Att åberopa att ett synliggörande av hedersvåld såsom skilt från annat kvinnovåld skulle vara rasism, är enligt min uppfattning ett sätt att skjuta ifrån sig problemet utan att ta itu med det. Det är att inte ta dessa flickors situation på allvar och således ett förnekande av deras behov av hjälp. Sveriges regering och rättsvårdande myndigheter, såsom åklagarmyndigheten¹²⁰ och polismyndigheten¹²¹, ansluter sig också till en tolkning som gör åtskillnad mellan hedersrelaterat våld och annat våld mot kvinnor. Likaså i FN:s deklARATIONER framhålls att trots likheter i hur våldet rent fysiskt yttrar sig så föreligger divergenser.

Ytterligare omständigheter som bekräftar att hedersvåldet är skilt från andra typer av våld är enligt min mening hur påföljdsbestämningen skiljer sig åt i länder med olika rättskulturer. Om det hedersrelaterade våldet i vissa länder ses som en förmildrande omständighet, och

¹²⁰ Angående åklagarmyndighetens definition, se ovan 5.4

¹²¹ Se; *Hedersnormer och hedersrelaterat våld*, s 12. Materialet är sammanställt av Stiftelsen Kvinnoforum på uppdrag av Rikspolisstyrelsen. Där anges ”Det finns likheter mellan kvinnovåld och hedersrelaterat våld, men det innebär inte det är samma sak. Hedersvåldet initieras, utövas och är sanktionerat av ett kollektiv, till skillnad från kvinnovåldet som handlar om en mans våldshandlingar mot en kvinna”.

här snarare som en försvårande omständighet kan vi då inte tala om kulturella skillnader? I Sverige sker ett fördömande av en brottslig handling som begås i hederns namn. Ett hedersmord som ger fängelse i tio år eller på livstid i Sverige, leder i till exempel i Irak till en stark påföljdslättnad.¹²²

Att mycket av den hedersrelaterade brottsligheten beror på integrationsproblemen i vårt segregerade samhälle är ett faktum och omnämns i mycket av den litteratur som behandlar hedersvåld. Sverige är ett land med en relativt långtskriden jämställdhet och för människor från kulturer med andra vanor, kan det självklart uppstå problem vid mötet med det nya landet och dess traditioner. Svårigheterna ligger dock i hur man skall påverka de som har en annan syn på exempelvis sina döttrars uppfostran, utan att trampa på några ömma tår. Viktigast är att befästa att svensk lag skall gälla alla och att inga överträdelser kan tillåtas, oavsett vilka kulturella preferenser man har. Då det i slutändan är det de unga flickorna som blir lidande gäller det för myndigheterna att ta sitt ansvar, även om denna problematik är svårlöst. Att ett flertal av de stora rättsvårdande myndigheterna har tagit fram handböcker och specialiserat sig på frågor om hedersrelaterat våld visar på att de satsar på att lösa problemen. Hur väl vetenskapen kring frågorna har spridit sig inom myndigheterna vet jag emellertid inte. Som angetts ovan finns exempelvis inom socialtjänsten kunskapsbrister hos handläggarna angående hur flickorna skall bemötas.

5.6 Sammanfattande punkter om hur hedersrelaterat våld kan definieras

Efter dessa relativt snåriga teoretiska avsnitt med förklaringsmodeller till vad hedersrelaterat våld är, avser jag att ge ett sammanfattande schema vilket ger ett förslag på en definition av begreppet:

Heder

Bestående i person, familj, släkt, klan, samhälle, kollektiv.

Handlingar som kan medföra vanära

Förbindelser med manliga vänner, att ha en pojkvän, studier vid universitet eller arbete utan tillstånd, att bryta klädkoder, att själv välja äktenskapspartner.

---

¹²² Se angående denna diskussion, Schlytter, Astrid, *Rätten att själv få välja*, s 25 ff med hänvisning till Stockholms tingsrätts dom i mål nr 338-00 (målet mot Pela Atroshis mördare).

Handlingar som kan återupprätta hedern

Hedern kan återupprättas genom att antingen omformning av överträdarens beteende (exempelvis tvångsgifte) eller genom utplåning av överträdarens utövande av de vanärande handlingarna (mord).

Kvinnligt beteende som upprätthåller hedern

Måttligt sexuellt beteende, trohet i äktenskapet, inga för- eller utomäktenskapliga relationer med män, uppfyllande av moderliga plikter, uppfyllande av äktenskapliga plikter gentemot ens man, uppfyllande av plikter som en god dotter gentemot föräldrarna och även mot svärföräldrarna.¹²³

6 Tvångsäktenskap

Då hedersrelaterat våld stundom kan ta sig i uttryck som ett tvång att förmå unga flickor att ingå äktenskap, avser jag här att kortfattat behandla reglerna kring dessa frågor. Olaga frihetsberövande i enlighet med 4:2 BrB kan också många gånger ske i syfte att föra bort flickorna utomlands, för att där gifta bort dem.

Huvudregeln är att äktenskap inte får ingås av den som är under arton år, se 2:1 ÄktB. Tillstånd att ingå äktenskap tidigare kan emellertid enligt 2:1 och 15:1 ÄktB ges av länsstyrelsen, för det fall särskilda skäl föreligger. Idag finns ingen egen lagbestämmelse som föreskriver straff för den som tvingar ett barn att ingå äktenskap, utan de regler som kan aktualiseras är olaga tvång, 4:4 BrB och olaga hot, 4:5 BrB. I prop 2003/04:48 uppmärksammades dock problematiken med de barn som utsätts för tvångsäktenskap, och där framhålls:

”Under de senaste åren har allt mer uppmärksamhet riktats mot situationen för ungdomar som lever i en vardag av ofrihet, tvång, hot eller våld. Det är känt att vissa flickor och pojkar utsätts för extrem kontroll från sina anföräldrar. En del lovas bort i arrangerade äktenskap redan som barn eller tvingas att gifta sig, andra utsätts för hot och tvång när de försöker leva som andra ungdomar.”¹²⁴

¹²³ Fri översättning från engelska, sammanfattningen är hämtad från Welchman, Lynn, Hossain, Sara med flera, *”Honour” Crimes, Paradigms, and violence against Women*, s 47 f.

¹²⁴ Se prop 2003/04:48, s 12.

I propositionen anges emellertid att det endast är fråga om civilrättsliga bestämmelser i syfte att förhindra tvångsäktenskap, och att särskilda straffbestämmelser kommer att få utredas i ett senare skede.¹²⁵

I förarbetena fastställs att då den särskilda skälprövningen görs, det bör övervägas vilken betydelse det har att den underårige har sitt ursprung i en annan kulturell miljö som har en annorlunda syn på äktenskapsingående vid en tidig ålder. Detta uttalande föranses av att flertalet ansökningar rört utländska medborgare. En sådan kulturellt betingad anledning skall dock enligt motiven *inte* medföra att den underårige även enligt svensk lag skall ha rätt att ingå äktenskap tidigare än vid fyllda arton år. Vid bedömningen av huruvida särskilda skäl föreligger skall hänsyn tas till bland annat den omyndiges personliga mognad, och om det förefaller finnas påtryckningar från andra att äktenskap skall ingås.¹²⁶ Eftersom det är den äktenskapsrättsliga lagstiftningen i landet för giftermålet som skall tillämpas kan emellertid uppkomma problem med de äktenskap som ingåtts i utlandet, vilka inte skulle ha tillåtits i Sverige, och där det kan misstänkas att vigseln ägt rum där i syfte att kringgå den svenska lagen.

I andra nordiska länder har man valt en annan form av lagstiftning. Norge och Danmark har bestämt sig för att kriminalisera tvångsäktenskap i en egen lagbestämmelse.¹²⁷ Vilken väg Sverige kommer att välja vid en eventuell omarbetning av reglerna är mycket intressant. Fastän det är möjligt att åtala gärningsmännen med hjälp av andra stadganden i BrB, skulle en explicit bestämmelse visa på samhällets kraftiga avståndstagande från tvångsäktenskap.

---

¹²⁵ En sådan utredning pågår just nu och skall vara avslutad den 30 april 2008. Denna utredning vidtas som en del av granskningen av människohandelsbrottet i 4:1 a BrB. Enligt Torbjörn Malm vid Justitiedepartementet vidtas dessa åtgärder som ett led i att stärka barnperspektivet och principen om barnets bästa i lagstiftningen, ett arbete som skett successivt sedan Barnkonventionens tillkomst. Av direktiven till denna utredning framgår att det skall undersökas exempelvis huruvida dagens straffbestämmelser ger ett tillräckligt skydd mot barn- och tvångsäktenskap, om straffrättsliga åtgärder är en lämplig metod för att förstärka skyddet och vem som skall omfattas av ett straffansvar, se direktiv 2005:152 JU.

¹²⁶ Se prop 2003/04:48, s 21 f.

¹²⁷ Se; Håkansson, Per-Arne, *Insatser mot hedersrelaterat våld – resultatutvärderingar i andra länder*, Socialstyrelsen 2006, s 13 f.

7 Straffrättsperspektivet

7.1 Rättsutredning avseende olaga frihetsberövande

Den som i annat fall än vad som sägs i 1§ eller 1a§ för bort eller spärrar in någon eller på annat sätt berövar honom eller henne friheten, döms för *olaga frihetsberövande* till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Är brottet mindre grovt, döms till böter eller fängelse i högst två år.

Jag kommer nu att flytta över fokus till det straffrättsliga perspektivet av uppsatsen. Som nämnts i inledningen till detta arbete är dess huvudsyfte att utreda gränsdragningen mellan föräldrars vårdnadsansvar och brottet olaga frihetsberövande. Därför följer nu en relativt grundläggande rättsutredning av 4:2 BrB. Efter denna genomgång är min avsikt att diskutera hur väl dagens lagstiftning är anpassad till den problematik som är vanligt förekommande i hedersrelaterade ärenden.

Brottet olaga frihetsberövande återfinns i fjärde kapitlet BrB, ett kapitel som innehåller bestämmelser vilka rör brott mot en persons frihet och frid.¹²⁸ Olaga frihetsberövande enligt 4:2 BrB är en generell bestämmelse som reglerar det fallet att en gärningsman *spärrar in eller för bort* offret och *på så sätt berövar denne friheten*. 4:2 BrB är subsidiär till reglerna om människorov i 4:1 och människohandel i 4:1a BrB, och om rekvisiten för dessa brott är uppfyllda skall således dömas för dessa brott istället för olaga frihetsberövande.

Även andra frihetsberövande handlingar är de som finns särskilt angivna i paragrafen är straffbara, huvudsaken är att offret gått miste om sin frihet.¹²⁹ Förutom de i lagtexten fastställda handlingarna är exempelvis även att binda någon eller ställa någon under bevakning att anse som illegalt. Offret måste inte låsas in i ett rum, men det hinder som hindrar denne från att komma ut måste vara väsentligt, dock finns inte några krav på att det skall vara oöverstigligt.¹³⁰ Som ytterligare exempel nämns att under vissa omständigheter ta kläderna från en badande person, eller en båt från någon som befinner på en ö där andra kommunikationer med fastlandet inte existerar. Enbart det handlandet att begränsa en individs rörelsefrihet genom att låsa denne ute från bostaden, eller förstöra en persons fortskaffnings-

¹²⁸ Se prop 1962:10, del B, s 99 f.

¹²⁹ Holmqvist, Lena med flera, *Brottsbalken – En kommentar*, s 4:5.

¹³⁰ Jareborg, Nils, *Brotten*, s 270.

medel är emellertid inte straffbart enligt 4:2 BrB. Ett sådant beteende anses vara ett för ringa inskränkande av rörelsefriheten för att straffansvar med stöd av denna bestämmelse skall kunna komma ifråga.¹³¹ För att agerandet skall kunna konstituera ett brott mot 4:2 BrB krävs inte, såsom var fallet tidigare, att frihetsberövandet måste vara av varaktig karaktär eller ha utförts på ett grymt sätt. Straffansvar kan idag aktualiseras även för frihetsberövanden av mer kortvarig beskaffenhet. Emellertid är det inte tillräckligt att endast kvarhålla någon helt tillfälligt. En sådan handling kan istället bedömas som ofredande enligt 4:7 BrB.¹³² Att tvinga någon att stanna kvar på en viss plats under kortare tid, utan att personen spärras in eller förs bort bör enligt doktrinen bedömas som olaga tvång enligt 4:4 BrB.¹³³

Straffansvar kan jämväl vara för handen när gärningen består av underlåtenhet att agera. Detta kan bli fallet då en tidigare laga frihetsberövad person inte frisläpps när så skall ske. Dock skall underlåtenheten vara uppsåtlig. I annat fall kan gärningsmannen för handlingar vidtagna under myndighetsutövning dömas för tjänstefel enligt 20:1 BrB, ett brott där oaktsamhet är tillräcklig som subjektivt rekvisit.¹³⁴ Någon form av culpöst olaga frihetsberövande förekommer alltså inte som ett eget brott. En privatperson som olagligen gripit en person, därför att denne missuppfattat lagstiftningen, kan följaktligen inte dömas till ansvar om han bedömt att gripandet varit lagenligt.¹³⁵ Det skall här också observeras att frihetsberövanden i många fall är lagliga och vidtagits till exempel med stöd av tvångsmedelslagstiftningen i 24 kapitlet RB. När frihetsberövanden utförts på ett korrekt sätt och med grund i dessa bestämmelser kan ansvar enligt 4:2 BrB självklart inte bli aktuellt.¹³⁶

Straffet för olaga frihetsberövande är fängelse i lägst ett och högst tio år. För det fall brottet anses vara mindre grovt finns en privilegierad form vilken föreskriver böter eller fängelse i högst två år. När brottets allvarlighet skall bestämmas tas i första hand hänsyn till den tidsrymd som offret hållits frihetsberövad.¹³⁷ När frihetsberövande varat helt kortvarigt talar det för att den mindre allvarliga brottsvarianten är tillämplig. Andra omständigheter som är av betydelse vid påföljdsbestämningen är huruvida gärningen inneburit ett verkligt inspärrende av offret, alltså arten av intrång i friheten. Om offret *bara* bevakats anses det

¹³¹ Holmqvist, Lena med flera, *Brottsbalken – En kommentar*, s 4:5 och Dahlström, Nilsson, Westerlund, *Brott och påföljder*, s 115.

¹³² Holmqvist, Lena med flera, *Brottsbalken – En kommentar*, s 4:5.

¹³³ Se; Jareborg, Nils, *Brotten*, s 270.

¹³⁴ Dahlström, Nilsson, Westerlund, *Brott och påföljder*, s 115.

¹³⁵ Dahlström, Nilsson, Westerlund, *Brott och påföljder*, s 115.

¹³⁶ Dahlström, Nilsson, Westerlund, *Brott och påföljder*, s 115.

¹³⁷ Se prop 1962:10, del B, s 101. För en mer utförlig redogörelse av lagstiftningen kring försvärande omständigheter, se nedan avsnitt 7.4.

normalt inte lika allvarligt som om gärningsmannen rent faktiskt låst in offret. Graden av fysiskt och psykiskt lidande och kränkning för offret har givetvis också betydelse.¹³⁸

Vad gäller brottskonkurrens skall, om det olaga frihetsberövande varit förenat med misshandel enligt 3:5-6 BrB, gärningsmannen även dömas för misshandeln.¹³⁹ De osjälvständiga brottsformerna försök, förberedelse och stämpling till olaga frihetsberövande är också straffbara, se 4:10 BrB. Olaga frihetsberövande ligger med stöd av 4:11 BrB och utan inskränkning under allmänt åtal. Vidare är brottet ett så kallat perdurerande brott, vilket innebär att det är fullbordat då ett visst tillstånd åstadkommits men det fortsätter att begås så länge denna situation varar. Vad som framför allt är viktigt här är att preskriptionstiden inte börjar löpa förrän tillståndet upphört. Dessutom kan medverkansansvar¹⁴⁰, enligt 23:4 BrB, göras gällande under hela den tid som brottet pågår.¹⁴¹

Jareborg framhåller att föräldrars vårdnadsplikt enligt 6:2 FB kan medföra att gärningar vilka i andra fall klart skulle anses utgöra ett olaga frihetsberövande får accepteras. En mer *påtaglig busarrest* skall emellertid enligt honom inte vara straffri annat än i nödfall. Detta doktrinuttalande stödjer att en annorlunda bedömning av huruvida straffansvar föreligger får göras när det är vårdnadshavarna som har utövat den påstått olagliga handlingen.¹⁴² Exakt vilka åtgärder som faller utanför ramen för straffbudet finns dock inte exemplifierat, och resonemanget utvecklas inte heller något närmare. Det är enligt min uppfattning väldigt intressant att frågan har uppmärksammats, även om Jareborg sannolikt inte haft problematiken med hedersrelaterat våld i åsyftande när han författade sin kommentar till 4:2 BrB.¹⁴³

7.2 Grov fridskränkning

4 a § Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

¹³⁸ Holmqvist, Lena med flera, *Brottsbalken – En kommentar*, s 4:6 f.

¹³⁹ Holmqvist, Lena med flera, *Brottsbalken – En kommentar*, s 4:7.

¹⁴⁰ Se ytterligare om medverkansansvar i avsnitt 7.3.

¹⁴¹ Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, s 38.

¹⁴² Jareborg, Nils, *Brotten*, s 271.

¹⁴³ Se vidare angående detta resonemang i min sammanfattande analys nedan, avsnitt 11.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff.

I BrB fjärde kapitel finns även en bestämmelse som syftar till att kriminalisera ett upprepat våldsamt och kränkande beteende mot en närstående person.¹⁴⁴ De gärningar som omfattas skall ha vidtagits för att skada offrets integritet och självkänsla. Första stycket, vilket är aktuellt i denna uppsats, avser brottsliga handlingar gentemot exempelvis barn, syskon eller andra nära släktingar till gärningsmannen. Åtal för brottet grov fridskränkning kan aktualiseras vid *upprepade brott enligt BrB tredje, fjärde eller sjätte kapitel*.¹⁴⁵ Det måste för straffansvar enligt detta stadgande finnas ett visst samband mellan de brottsliga handlingarna. Dock behöver det inte vara fråga om samma art av illegala beteenden som är uppe till prövning samtidigt, utan det kan röra sig om olika typer av brott i de här nämnda kapitlen. Brotten skall emellertid vara riktade mot samma offer, och gemensamt uppfylla det i paragrafen uppställda fridstörande rekviritet.¹⁴⁶ Till skillnad mot olaga frihetsberövande är grov fridskränkning inte ett perdurerande brott, utan det består av avskilda handlingar som på grund av dess integritetskränkande karaktär tillsammans konstituerar brottet.¹⁴⁷ Gärningarna skall för att fångas upp av bestämmelsen ha begåtts under en viss avgränsad tidsperiod. Hänsyn måste tas till preskriptionstiden för alla de brott som skall räknas in i åtalet. Att brotten varit ägnade att skada offrets självkänsla är dessutom svårare att bevisa när det gått lång tid mellan de brottsliga handlingarna.¹⁴⁸

Straffbestämmelsen 4:4 a BrB medför att omständigheter som utgör ett olaga frihetsberövande, istället skulle kunna fångas upp av ifrågavarande regel. Därför anser jag det vara väsentligt att här beröra förhållandet mellan dessa paragrafer. På grund av reglerna om brottskonkurrens finns det emellertid vissa begränsningar av när allvarligare brott skall ingå i grov fridskränkning. Grova brott, såsom grov misshandel, 3:6 BrB, våldtäkt, grov våldtäkt, 6:1 BrB och olaga frihetsberövande i dess normala form skall ej innefattas utan åtalas särskilt.¹⁴⁹ Detta har att göra med att straffskalorna för dessa brott är högre än för grov

¹⁴⁴ Se prop 1997/98:55, s 131.

¹⁴⁵ Prop 1997/98:55, s 131.

¹⁴⁶ Holmqvist, Lena med flera, *Brottsbalken – En kommentar*, s 4:17.

¹⁴⁷ Holmqvist, Lena med flera, *Brottsbalken – En kommentar*, s 4:19.

¹⁴⁸ Holmqvist, Lena med flera, *Brottsbalken – En kommentar*, s 4:19a.

¹⁴⁹ Se prop 1997/98:55, s 80. Se även Svea hovrätts dom i mål B 4895-06 och Svea hovrätts dom i mål B 9427-04.

fridskränkning. Emellertid finns, såsom nämnts ovan, i 4:2 BrB en privilegierad form av olaga frihetsberövande för det fall vissa förmildrande omständigheter föreligger. Ett sådant brottsligt förfarande kan alltså föras in under 4:4 a BrB. Därför skulle den för uppsatsens syfte aktuella gränsdragningen mellan föräldrars vårdnadsplikt kontra brottet olaga frihetsberövande, kunna ha prövats i ett ärende rörande grov fridskränkning. Detta har föranlett att jag gjort en undersökning av den praxis som finns rörande grov fridskränkning, i syfte att utesluta om ett sådant fall existerar. Jag har dock inte lyckats finna något rättsfall som berört grov fridskränkning, där brottet varit hedersrelaterat och gärningen bestått i att föräldrarna olovligt berövat sitt barn friheten.¹⁵⁰

Vissa intressanta iakttagelser görs emellertid i tingsrättens domskäl i NJA 2004 s 437. Fallet rörde grov fridskränkning och de olika instanserna diskuterade huruvida motiven var hedersrelaterade eller ej. Tingsrätten menade att: *”Det står under alla omständigheter klart att de [föräldrarna] haft ett gemensamt intresse av att begränsa Z:s [dotterns] rörelsefrihet och få henne att leva efter de regler som föräldrarna ställde upp. Detta har skett genom såväl verbala som handgripliga åtgärder, och på ett sätt som är helt oacceptabelt”*.¹⁵¹ Åtalet innefattade dock inte något olaga frihetsberövande, utan det hade varit fråga om misshandel och hotelser. Varken hovrätten eller högsta domstolen utvecklar resonemanget vidare.

Enligt åklagarmyndighetens praxissammanställning angående hedersrelaterat våld, har åtal för grov fridskränkning väckts vid sju tillfällen. De brott som då varit aktuella har främst varit misshandel, 3:5 BrB och olaga hot, 4:5 BrB.¹⁵²

7.3 Medverkansbestämmelserna

Eftersom hedersrelaterad brottslighet ofta begås av fler än en gärningsman anser jag det lämpligt att här kortfattat behandla reglerna kring medverkansansvar.

Huvudregeln är att alla personer som självständigt uppfyller rekvisiten för brottet skall dömas som gärningsmän. Dessutom kan rätten använda brottsbeskrivningarna på flera individer vilka tillsammans uppfyller brottsrekvisiten.¹⁵³ Detta *medgärningsmannaskap* kan alltså användas även när ingen av gärningsmännen, eller inte alla, självständigt begår en handling

¹⁵⁰ Mina slutsatser angående gränsdragningen återfinns nedan i avsnitt 11.

¹⁵¹ Se NJA 2004 s 437, på s 457.

¹⁵² Utvecklingscentrum vid åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld – en handbok*, s 51.

¹⁵³ Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, s 124.

som uppfyller en brottsdefinition men den gärning de tillsammans begår är brottslig.¹⁵⁴ Även om det i 4:2 BrB föreskrivs ”den som...” skall bestämmelsen tolkas i enlighet med ”den - eller de tillsammans - som...”¹⁵⁵ Enligt Jareborg är det inte nödvändigt att gärningsmännen handlar tillsammans och i samråd, utan det är tillräckligt med en samverkan mellan förövarna och att alla är *implicit underförstådda* med vad de andra gör.¹⁵⁶

Dessutom finns regler om *medelbart gärningsmannaskap*¹⁵⁷, om gärningen utförts av någon vilken handlat enbart som ett viljelöst verktyg åt någon annan. I så fall kan den andre personen, alltså den egentliga hjärnan bakom gärningen, dömas som gärningsman även om han formellt sett endast har anstiftat brottet.¹⁵⁸

I 23:4 BrB finns bestämmelsen om medverkan, som innebär att fler personer kan dömas för ett brott, eftersom domstolen här inte är begränsad endast till dem som utfört själva gärningen. Utöver dem kan nämligen de som *främjat en gärning med råd eller dåd* dömas som medverkande. Detta gäller även de individer som inte själva uppfyller de för brottet uppställda objektiva och subjektiva rekvisiten.¹⁵⁹ Medverkansansvar finns i olika former. Som *anstiftare* av ett brott straffas den som förmått gärningsmannen att utföra brottet. Det skall vara fråga om en psykisk påverkan som har varit avgörande för gärningsmannens val att begå brottet. Emellertid behöver det inte ha förelegat en regelrätt övertalning av gärningsmannen för att anstiftansansvar skall kunna bli aktuellt.¹⁶⁰

Straff för medhjälp till ett brott kan aktualiseras om medverkanden inte förmått gärningsmannen att begå brottet men ändå har främjat gärningen.¹⁶¹ Frågan vad som främjat ett brottsutförande är inte alltid lätt att besvara, då även ett handlande vilket inte resulterat i något egentligt främjande av brottet kan anses böra straffas. Det finns sådana uppfattningar

¹⁵⁴ Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, s 402.

¹⁵⁵ Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, s 402.

¹⁵⁶ Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, s 402. Jareborg diskuterar även huruvida det är förenligt med legalitetsprincipen att läsa in ett medgärningsmannaskap i lagtexten utan att det där finns explicit uttryckt. Han anser att en sådan tolkning är möjlig, men att en lagstadgad kodifiering inte skulle vara negativ.

¹⁵⁷ Andra former av gärningsmannaskap existerar också, exempelvis konverterat gärningsmannaskap. Jag koncentrerar mig här endast på det medelbara gärningsmannaskapet, eftersom min uppfattning är att det är denna typ som förekommer när det är fråga hedersrelaterat våld. (Se nästa not).

¹⁵⁸ Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, s 124. Detta torde enligt min mening kunna vara fallet vid grov hedersrelaterad brottslighet, exempelvis hedersmord. Det händer att den yngste manlige släktingen (vilken riskerar lägst straff) utpekas som den som skall utföra mordet. Det är då viktigt att utreda huruvida ett medelbart gärningsmannaskap är för handen.

¹⁵⁹ Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, s 124.

¹⁶⁰ Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, s 124 och 129.

¹⁶¹ Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, s 129.

i den juridiska litteraturen.¹⁶² För att undvika eventuella bevisproblem har alltså främjandehandlingar som inte medfört ett underlåtande av brottet även ansetts straffbara. Medhjälpshandlingen kan ta sig i uttryck både genom ett faktiskt medverkande med hjälpmedel eller liknande, men även psykiskt stöd åt gärningsmannen kan bedömas som medhjälp.¹⁶³

För att underlåtenhet att avvärja brott skall kunna klassas som medhjälp krävs att den underlåtande personen haft en garantställning eller liknande. Underlåtenhet att avslöja brott kan i vissa fall vara straffbart, se 23:6 BrB. Enligt 4:10 BrB tillhör olaga frihetsberövande de brott som det finns en skyldighet att avslöja. Kravet är då att ett avslöjande skall kunna ske utan fara för den som avslöjar brottet eller hans närmaste.¹⁶⁴

7.4 Försvårande omständigheter

Huruvida ett brott av hederskaraktär skall anses vara grövre än annan brottslighet är mycket omdiskuterat.¹⁶⁵ Jag återkommer till denna fråga i min analys av rättsfallen nedan, varför jag anser det vara lämpligt att här översiktligt¹⁶⁶ redogöra för bestämmelserna om försvårande omständigheter.

När ett straff skall bestämmas gäller det för domstolen att avgöra gärningens straffvärde. Detta värde består i en funktion *av gärningens skadlighet eller farlighet och den brottsliges skuld*.¹⁶⁷ Straffvärdet är relativt och bestäms i förhållande till andra brottsliga gärningar. Det abstrakta straffvärdet är det man kan läsa ut ur brottsbestämmelsens straffskala, medan det konkreta straffvärdet främst mäter svårigheten av en viss brottslig gärning. Konkret straffvärde är alltså det som bestäms i det enskilda fallet.¹⁶⁸

Vid bestämningen av ett brotts straffvärde skall enligt 29:1 BrB hänsyn tas till den *skada, kränkning eller fara* som gärningen inneburit, vad gärningsmannen *insett eller borde ha insett*, samt de *avsikter och motiv* som denne haft. Dessa omständigheter brukar benämnas *brottsin-*

¹⁶² Se Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, s 406 och Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, s 129 med där angivna hänvisningar.

¹⁶³ Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, s 129 f.

¹⁶⁴ Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, s 138 f.

¹⁶⁵ Se exempelvis reportaget *Det kostar att slå* i Amnesty Press från den 25 november 2006, åtommet genom <http://www2.amnesty.se/ap.nsf/webbreportage/3CF40698DBCBE166C1257231005D0D3A?opendocument>, i dess lydelse den 28 december 2007.

¹⁶⁶ Jag har inte för avsikt att göra en omfattande beskrivning av påföljdslära i allmänhet, då en sådan faller utanför ramen för detta arbete.

¹⁶⁷ Jareborg, Nils, Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, s 103.

¹⁶⁸ Jareborg, Nils, Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, s 103.

terna omständigheter och har betydelse för brottsrubriceringen inklusive svårighetsgraderingen. Utöver de brottsinterna försvårande omständigheterna finns även *brottsexterna* sådana. Det är väsentligt att en omständighet inte räknas till gärningsmannens nackdel två gånger, alltså först vid exempelvis gradindelning och senare även som en försvårande omständighet.¹⁶⁹ Att det finns i lagtext kodifierade försvårande omständigheter är av vikt för den enskildes rättssäkerhet och för att uppnå en enhetlig rättstillämpning.¹⁷⁰ De brottsexterna försvårande omständigheterna finns uppräknade i 29:2 BrB, och det är enligt min mening framför allt 3 och 8 punkterna som är av relevans här:

3 p *om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig*

8 p *om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person*

Tredje punkten tar sikte på handlingar som riktats mot exempelvis barn och var tidigare troligen den självklara straffskärpningsgrunden för de brott uppsatsen behandlar.¹⁷¹ Genom ett tillägg stiftades emellertid den sistnämnda punkten, och denna syftar till att tydliggöra att brott riktade mot barn är särskilt allvarliga och i regel anses ha ett högre straffvärde. Även här åsyftas med barn personer under arton år. Eftersom kravet enligt denna punkt endast är att brottet skall vara *ägnat att* skada exempelvis tryggheten hos ett barn, finns inget krav på att en sådan effekt faktiskt har uppkommit. Denna punkt bör därför ur åklagarsynpunkt vara att föredra, då bevisningsläget torde bli enklare. Som närstående person räknas inte endast föräldrar, utan även andra släktingar som står barnet nära omfattas.¹⁷²

En annan punkt vilken jag anser *skulle kunna* bli aktuell i frågor rörande hedersrelaterat våld är:

6 p *om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll*

Med denna försvårande omständighet menas traditionellt sett olika former av organiserad gängbrottslighet, och de exempel som ges i förarbetena rör bland annat organiserad narko-

¹⁶⁹ Jareborg, Nils, Zila, Josef, *Straffrättens påföljdlära*, s 111.

¹⁷⁰ Jareborg, Nils, Zila, Josef, *Straffrättens påföljdlära*, s 112 f.

¹⁷¹ Se *Karnov* not 1230 med kommentar till 29:2 BrB.

¹⁷² Se *Karnov* not 1235 med kommentar till 29:2 BrB.

tikaförsäljning och koppleriverksamhet.¹⁷³ Självklart är att inte ett enda mycket välplanerat brott omfattas, utan det skall vara fråga om upprepad brottslighet.¹⁷⁴ Jag menar dock att upprepade våldsbrott mot en flicka som omsorgsfullt planerats och förövas gemensamt av hennes släktingar möjligen skulle kunna falla in under denna bestämmelse.¹⁷⁵

Enligt motiven till 29:2 BrB är uppräknningen av försvårande omständigheter avsedd att vara någorlunda, men emellertid inte helt, uttömmande. Punkterna är i flera fall relativt generell skrivna och tolkningen av dem skall därför ske med viss återhållsamhet.¹⁷⁶

8 Hedersrelaterat våld utifrån ett rättssociologiskt perspektiv

En av mina problemformuleringar i denna uppsats är huruvida beivrandet av det hedersrelaterade våldet kräver att vi anlägger ett annorlunda synsätt på juridiken. Under andra året på juristutbildningen läste vi en kurs i rättsvetenskap, och ett moment i denna utgjordes av rättssociologi. Vi hade då en föreläsare som gjorde ämnet väldigt intressant och jag har vid flera tillfällen tänkt tillbaka på vad denne och även vad vår kursbok¹⁷⁷ i ämnet ville förmedla. Samhälle och juridik har en tät samverkan och påverkan på varandra, och det är just denna del av rätten som intresserar mig mycket. När jag påbörjade min efterforskning till examensuppsatsen gjordes jag återigen uppmärksam på det rättssociologiska perspektivet.¹⁷⁸ Jag ämnar därför nu vidta ett försök att belysa problematiken ur denna vinkling.

En rättsstats uppbyggnad skall bestå av en rad grundläggande principer av vilka legalitetsprincipen utgör en central del. Särskilt viktig är denna princip då det rör frågor om statens rätt till offentlig maktutövning i allmänhet, och straffrättssystemet i synnerhet. Eftersom ingen skall kunna dömas utan att det finns stöd i lag, måste de brott som staten beivrar finnas lagstadgade i BrB eller annan specialstrafflagstiftning.¹⁷⁹ Denna fundamentala grundsats finns uttryckt i den kända sentensen; ”*nulla poena sine lege, nulla poena sine crime, nullum crimen*

¹⁷³ Se *Karnov* not 1233 med kommentar till 29:2 BrB.

¹⁷⁴ Prop 1987/88:120, s 84.

¹⁷⁵ Det finns många som jämför hedersrelaterat våld med gängbrottslighet, se exempelvis artikeln ”*Det är grov, organiserad brottslighet*” - *poliser om hedersbrott*, vilken återfinns på *Paraphyprojektets* hemsida: <http://www.paraphyprojektet.se/nyheter/det-ar-grov-organiserad-brottslighet----poliser-om-hedersbrott/>, i dess lydelse 15 november 2007 och ”*Lagerkvist jämför hederskulturen med mc-gängen*” vilken återfinns på *Eskilstuna-Kurirens* hemsida: http://www.ekuriren.se/hermes/article/EK_20040414_06_07_3.html, i dess lydelse 20 augusti 2007.

¹⁷⁶ Se; Prop 1987/88:120, s 84.

¹⁷⁷ Mathiesen, Thomas, *Rätten i samhället*.

¹⁷⁸ Genom artikeln Eldén, Åsa, Westerstrand, Jenny, *Hederns försvarare. Den rättsliga banteringen av ett hedersmord*.

¹⁷⁹ Dahlström, Nilsson, Westerlund, *Brott och påföljder*, s 11.

sine poena legali” (inget straff utan lag, inget straff utan brott, inget brott utan kriminalisering genom lag).¹⁸⁰ Legalitetsprincipen finns också fastställd i både grundlag, se 2:10 RF och som portalparagraf i straffrättslagstiftningen, i enlighet med 1:1 BrB.

Det är självklart väsentligt att ha en stark legalitetsprincip inom straffrätten då ett intervernerande från statens sida alltid innebär ett stort ingrepp för den enskilde. Tvångsmaktsapparaten och våldsmonopolet behöver tyglas, för att exempelvis inte godtyckliga domar skall kunna utfärdas. Vad som emellertid kan tendera att ske när en gärningsman skall dömas för ett brott, och händelsen rent bildligt *flyttar in i rättsalen* är att hela händelseförloppet *juridifieras*. Med detta menas att juridiska begrepp, i enlighet med legalitetsprincipen, skall användas för att förklara gärningen och brottet skall inpassas under en eller flera särskilda straffbud i lagstiftningen. Hela den juridiska världen är väldigt påverkad av och bygger på detta hierarkiska system. Att vi blivande jurister socialiseras in i dessa banor är ingenting nytt. Rättssoциologen Mathiesen menar att detta är en del av socialisationen in i det juridiska tänkesättet. Vi lär oss enligt honom att skala bort och pulverisera den samhälleliga kontexten i syfte att fokusera på vad som *gäller rent juridiskt*, och som således är av *relevans för individen*. Kärnan i juriststudenternas socialiseringsprocess är enligt Mathiesens resonemang att den traditionella rättssäkerheten upprätthålls, och att irrelevanta sidor av *saken* separeras bort.¹⁸¹ I somliga fall kan detta enligt min uppfattning leda till problem, speciellt då de rättsvårdande myndigheterna har att göra med brott av inte helt traditionell karaktär, och verktyg för att beivra brottsligheten i viss mån kanske saknas. Hedersrelaterat våld *kan* vara ett exempel på sådan brottslighet. Detta exempelvis genom att bestämmelsen i 4:2 BrB inte tidigare använts för att beivra ett extremt kontrollerande beteende, och då det råder brist på kunskap angående fenomenet hedersvåld hos flera anställda inom olika myndigheter. Det är alltså möjligt att den rättsliga processen, när gärningen kläs upp i en avskalad juridisk finkostym, ter sig verklighetsfrånvärd för dem som själva utsatts för brottet; offret, vittnen med flera. Flera forskare anser därför att det finns ett behov av att anlägga ett rättssociologiskt perspektiv på våld av hederskaraktär för att kunna komma tillrätta med problematiken.

När den juridiska uppfattningen av vad som utgör ett hot mot kvinnorna som utsatts för det hedersrelaterade våldet begränsas till en *momentan kränkning* innebär det, enligt vissa författare, att brottet ses som *en gärning i stunden*. När domstolen resonerar på detta vis undviks enligt detta synsätt förståelsen av helheten som innebär att hotelser ses som en del av en

¹⁸⁰ Se; Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, s 57 f.

¹⁸¹ Se; Mathiesen, Thomas, *Rätten i samhället*, s 132 ff.

våldsutövning i ett *könskulturellt sammanhang* vilket syftar till att *kontrollera kvinnornas livsutrymme*. När det är fråga om hot som uttalas i ett hederssammanhang försvinner inte hoten direkt efter de uttalats, utan tvärtom består de så länge som kvinnan i fråga fortsätter att leva ett i släktens ögon *obedersamt* liv. Hoten behöver inte ens vara uttalade för att verka. De kan finnas underförstådda i ett normsystem där gränserna mellan det tillåtna och otillåtna är knivskarpa.¹⁸² Latenta dödshot kan förekomma i en familjerelation där det även existerar kärlek och tillgivenhet. Att emellertid se hoten som upphörande efter det att de har uttalats förtar dess betydelse. Brister med att se och dokumentera *det lilla våldet* som riktas mot kvinnor i hederskulturer medför misslyckanden med att se och tolka *det stora grova våldet* när kvinnorna utsätts för det. Att för stor uppmärksamhet riktas mot de mest extrema våldsbrotten medför enligt somliga att de vardagliga hotelserna och det kontrollerande beteendet hamnar i skymundan. Alla flickor som utsätts för hedersrelaterad brottslighet utsätts inte för dödshot. Däremot förekommer bland annat fysisk och psykisk misshandel, inlåsning och övervakning i form av att föräldrarna läser deras brev, letar igenom deras väskor och mobiltelefoner.¹⁸³

De juridiska *fragmenterade* verktygen som står till åklagarens förfogande när åtal skall väckas och bevisning skall föras kan, enligt dessa forskare, i vissa fall framstå som otillräckliga för att visa på kvinnornas våldsverklighet. Detta visar sig då de händelser som kvinnorna utsätts för skall passa in i de legaldefinitioner på våldsbrott som finns angivna i BrB. En noggrann dokumentation från exempelvis socialtjänstens sida blir här ett nödvändigt krav för att kunna fälla eventuella gärningsmän.¹⁸⁴

---

¹⁸² De Los Reyes, Paulina, *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? – Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*, s 18.

¹⁸³ De Los Reyes, Paulina, *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? – Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*, s 19.

¹⁸⁴ Eldèn, Åsa, Westerstrand, Jenny, *Hederns försvarare. Den rättsliga hanteringen av ett hedersmord*, s 42 ff. För vidare resonemang angående vad jag anser bör göras för att komma tillrätta med problematiken, se under mina sammanfattande konklusioner nedan i det avslutande avsnittet.

9 Exempel från praxis med hedersrelaterad brottslighet där åtal väckts för brott mot 4:2 BrB

Eftersom gränsdragningsproblematiken¹⁸⁵ mellan föräldrars vårdnadsplikt och brottet olaga frihetsberövande i princip inte¹⁸⁶ finns behandlat i vare sig förarbeten eller den juridiska doktrinen, ämnar mitt försök att analysera denna fråga ta sin utgångspunkt i domstolspraxis.¹⁸⁷ I avsaknad av rättsfall från högsta instans kommer detta avsnitt att innehålla praxis från underrätterna. Jag är emellertid medveten om att dessa domar saknar det prejudikatvärde som tillskrivs rättsfall från högsta domstolen. Fyra ärenden kommer att behandlas, där åtal väckts för bland annat olaga frihetsberövande, och där brotten enligt domstolen haft hedersrelaterade motiv. I tre av fallen resulterade åtalen i fällande dom och i ett fall ogillades åtalet. Jag kommer först att presentera sakomständigheterna i respektive ärende. Enligt min uppfattning kan det vara av intresse för läsaren att få en relativt omfattande beskrivning av sakomständigheterna, i syfte att erhålla en bild av vilka händelser som kan ge upphov till att hedersrelaterad brottslighet förövas. Därefter avser jag att diskutera hur domstolarna resonerat kring de specifika problemkomplex som är vanliga när brottsmotivet är hedersrelaterat. Till sist är min ambition att i några sammanfattande kommentarer knyta samman analysen med de avsnitt i uppsatsen som behandlar föräldrarätten, mänskliga rättigheter och brottet olaga frihetsberövande.

9.1 Svea hovrätts dom i mål B 7453-02

I detta fall fanns ett flertal målsägande och olika åtalspunkter, men jag har fokuserat på dottern i familjen, S och åtalet för olaga frihetsberövande. Gärningsmännen var i detta ärende modern N, fadern R och brodern F. Hovrätten hänvisar i stort sett till tingsrättens dom angående sakomständigheterna, varför jag i huvudsak har hämtat dessa därifrån. I målet förefaller målsäganden ha blivit hotad efter rättegången i första instans, och därför avviker

---

¹⁸⁵ Att gränsdragningen är vanskelig att göra framgår också av ett uttalande av åklagare Rogland i en artikel publicerad i Sydsvenska Dagbladet 18 september 2007. Rogland var intervjuad i samband med ett ärende där fadern planerat att ta med sin dotter utomlands i syfte att där gifta bort henne. ”En del av misstankarna gäller att flickan hållits inlåst i familjens lägenhet, några timmar i taget. Får inte en förälder hindra sitt barn från att gå ut? -Det finns inga bra avgörande var gränsen går för vad en förälder får göra. Men hade jag ansett att det här bara var en tonårssituation så hade jag aldrig ställt till med något sådant här [alltså inlett förundersökning, min anmärkning]”. För att läsa hela artikeln, se; <http://sydsvenskan.se/malmo/article267058.ece>, i dess lydelse 19 november 2007.

¹⁸⁶ Se undantaget i avsnitt 7.1 (Jareborgs uttalande).

¹⁸⁷ Inte något av de rättsfall jag lyckats få tag i *det ultimata* i betydelsen att det exakt behandlar den problematik som uppsatsens huvudsakligen syftar till att utreda. Det hade självklart varit det enklare om jag hade hittat ett fall av precis den karaktären. Anledningen till att rättsläget anses vara oklart är emellertid att frågeställningen inte har prövats (i alla fall inte i något ärende som jag lyckats finna).

hennes berättelse helt ifrån de uppgifter hon angett i tingsrätten. Dessa nya fakta har dock hovrätten valt att bortse ifrån.¹⁸⁸

Enligt tingsrättens domskäl har följande sakförhållanden framkommit. S hade efter att ha träffat en pojkvän och inlett en föräktenskaplig sexuell relation blivit gravid, och därefter gjort en abort. S levde vid tillfället tillsammans med sin familj och hon berättade inte något för dem angående att hon träffat någon eller blivit med barn. Samma dag som S varit på sjukhuset och gjort aborten hittade N återbesökskvittot från sjukhuset i S handväska. När N fått vetskap om aborten misshandlade hon S och hotade henne till livet. S rymde då hemifrån, och när hon nästföljande dag återkom hem låste N in S i lägenheten. F drog in S i hennes rum där hon misshandlades, blev spottad på och återigen hotades till livet. S fick ligga på golvet i rummet eftersom hon enligt gärningsmännen var *en smutsig hora* som inte förtjänade att ligga på någon säng. S fick inte titta på eller tilltala någon. Hon fick inte heller äta eller dricka under en hel dag och dessutom inte gå på toaletten i fred. *S var bevakad hela tiden, hon fick inte lämna sitt rum och vågade inte resa sig från sin plats på golvet.* Efter två dagar lyckades S rymma vid ett tillfälle då ytterdörren var obebakad, och någon glömt nycklarna i låset. Hovrätten, som fastställde tingsrättens dom, fann att N och F handlat i samförstånd och att båda skulle dömas för olaga frihetsberövande enligt 4:2 BrB. Emellertid var faderns medverkan mer svårbedömlig. Denne hade dock uttalat att han var familjens överhuvud och att han och N tillsammans var ense om vilka regler som skulle gälla för barnen avseende deras uppfostran. Även om R inte medverkade när S anlände hem och blev utsatt för misshandeln under själva inledningsfasen, fann rätten att hans agerande under den efterföljande perioden då S fortfarande var frihetsberövad inte kunde frita honom från ansvar. R befanns fullt införstådd med vad som pågick och hans godkännande var en nödvändig förutsättning för att frihetsberövande skulle kunna fortgå.¹⁸⁹

9.2 Svea hovrätts dom i mål B 8164-03

Hovrätten anför i inledningen att dess bedömning i stort sett bygger på tingsrättens utredning, varför min genomgång av omständigheterna till stor del är tagen från förstainstansdomen. Åtal hade i fallet väckts för bland annat olaga frihetsberövande enligt 4:2 BrB, misshandel 3:5 BrB och övergrepp i rättsak 17:10 BrB. I det följande berörs endast åtalet för olaga frihetsberövande. Min redogörelse av omständigheterna försvåras i viss mån av

¹⁸⁸ Svea hovrätts dom i mål B-7453-02, s 10 ff.

¹⁸⁹ Se vidare angående detta resonemang nedan i analysen i avsnitt 10.1.

att händelseförloppet synes något oklart, då målsägandena och vittnena tagit tillbaka stora delar av sina uppgifter från förundersökningen. Tingsrätten har ändock funnit så stora luckor i vad som sagts under rättegången att fakta lämnade vid förundersökningen till viss del fått ligga till grund för utredningen i domstolen.¹⁹⁰ Målsäganden i fallet, H¹⁹¹, var dotter respektive syster till gärningsmännen.

H bodde tillsammans med sin make i sina föräldrars bostad. Upprinnelsen till händelsen hade varit att H:s make kommit i konflikt med hennes familj. Detta resulterade i att H och hennes man begav sig till en för honom nära anhörig i syfte att komma undan H:s familj. När fadern HA fick reda på detta ombad han sin son A att köra honom till den lägenhet där H och hennes make befann sig. När gärningsmännen anlät till lägenheten uppstod diskussioner mellan i första hand HA och H:s make vilket ledde till handgripligheter dem emellan. Detta medförde att H låste in sig i ett skåp, varefter polis tillkallades. Då H ombads av sin make att lämna skåpet gjorde hon detta och därefter lämnade H lägenheten tillsammans med HA och A. Tingsrätten har funnit det styrkt att HA begett sig till lägenheten i syfte att ta med sin dotter därifrån, och att han med utnyttjande av våld, genom att åtminstone slå med händerna, bemäktigat sig H och fört bort henne. Domstolen har vidare funnit det ställt utom rimligt tvivel att motivet bakom gärningen har varit att HA även fortsättningsvis skulle kunna utöva sin bestämmanderätt över H i form av att bevaka henne och beskära henne rätten till ett liv hon själv utformar. Rätten har alltså funnit det olaga frihetsberövandet som *något mer än det faktiska bortförandet av H från en plats till en annan, det syftade snarare till att ha verkan flera år framöver*. Såväl tingsrätten som hovrätten valde att döma HA för det olaga frihetsberövandet. Tingsrätten har även funnit det bevisat att A deltagit i bortförandet, genom att ha dragit H i håret, slagit henne ett flertal gånger, fysiskt dragit henne ur lägenheten och kört henne med bil till gärningsmännens gemensamma bostad. Hovrätten beslutade dock, till skillnad från tingsrätten, att döma A enligt 4:2 2 st BrB alltså för den privilegierade formen av olaga frihetsberövande.

---

¹⁹⁰ Se Stockholms tingsrätts dom B 6995-03, s 15 ff. Tingsrätten menar att de nya versionerna lämnats på grund av att hot förekommit.

¹⁹¹ Det framgår av domen att målsäganden fyllt arton år vid gärningstillfället. Även om uppsatsens primära syfte är att utreda gränssnittet mellan föräldrars vårdnadsplikt och olaga frihetsberövande, en vårdnadsplikt i FB:s mening existerar ju inte för det fall målsäganden fyllt arton år (se ovan avsnitt 4.1), så anser jag att domen ändå är mycket intressant. Den åskådliggör nämligen mycket av den problematik som finns vad avser hedersrelaterat våld, och jag väljer av det skälet att ha med den. Tilläggas bör även att det i domen fanns ett flertal målsägande men jag här endast fokusera på dottern, eftersom uppsatsen huvudsakligen behandlar hedersrelaterat våld som utövats mot unga flickor.

9.3 Norrköpings tingsrätts dom i mål B 2609-02

Målsäganden i fallet var dottern i familjen, S, och åtalet rörde olaga frihetsberövande enligt 4:2 2 st BrB och olaga tvång, 4:4 2 st BrB. I likhet med ovan behandlas endast brottet olaga frihetsberövande. Gärningsmännen i detta ärende var modern, B, fadern, V och bröderna D och E.

Bakgrunden till händelsen var att S skulle föras till utlandet för att mot hennes vilja ingå äktenskap med en man som familjen valt ut åt henne. Gärningsmännen hade fått S att tro att syftet med bilresan endast var att besöka hennes bror E i Göteborg. S hade tidigare gjort klart för familjen att hon inte ville åka till Italien för att gifta sig men hon följde frivilligt med till Göteborg. När familjen satte sig i bilen för fortsatt färd utomlands visade hon emellertid sin inställning till resan genom att protestera och gråta. V och B utövade då visst våld mot S. Enligt åklagarens gärningsbeskrivning omfattade detta våld bland annat örfilar, och tvingade in henne i bilen. S fördes därefter av alla gärningsmännen tillsammans och i samförstånd till Italien, och det är den handlingen som enligt tingsrätten utgör det olaga frihetsberövandet. Tingsrätten framhöll dock att S en kort tid efter det att bilfärden påbörjats agerat på ett sätt vilket skulle kunna tolkas som om att hon samtyckte till resan. Detta menade tingsrätten hade skett genom att S *uppträdde som vanligt* under färden. Därför ansåg domstolen att det olaga frihetsberövandet endast var styrkt för själva agerandet i Göteborg och under den därefter närmast följande tidsperioden. Rätten fann det alltså inte ställt utom rimligt tvivel att frihetsberövandet varat under hela resan till Italien. Av den anledningen bedömde tingsrätten att gärningsmännen skulle dömas enligt den mildrare formen av 4:2 BrB, alltså enligt 2 st.

9.4 Lycksele tingsrätts dom i mål B 601-03

Målsäganden i fallet var W som är dotter respektive systerdotter till de tilltalade; AH som är fadern, samt morbröderna HA och AA. Åtalet avsåg bland annat olaga frihetsberövande, 4:2 BrB, misshandel, 3:5 BrB och olaga hot 4:5 BrB. I det följande berörs sakomständigheterna endast vad gäller olaga frihetsberövande.

Åtalet gällde två händelser som målsäganden angett att hon varit utsatt för. Den ena gärningen bestod enligt W i att hon blivit inlåst och övervakad i morbrodern AA:s lägenhet då det hade uppdragats att hon hade ett förhållande med en man. W menade att hon under

denna tid blev utsatt för verbala hot och fysiskt våld. Denna behandling åsyftade enligt W till att bestraffa henne för att hon träffat en man och haft en föräktenskaplig relation. Den andra händelsen som beskrevs i åklagarens gärningsbeskrivning var att AH förbjöd W att lämna deras lägenhet och hållit henne under bevakning vid de tillfällen hon lämnat bostaden. Gärningen skulle även ha omfattat att AH tvingat med W på en resa i syfte att lämna landet. Målet med resan skulle ha varit att gifta bort W i Irak. För denna senare brottsliga handling åberopades även medhjälpansvar för HA eftersom denne skulle ha varit behjälplig med att införskaffa biljetter och liknande inför resan. De tilltalade och målsägandens berättelser har gått helt emot varandra, varför domstolens resonemang har byggt mycket på vilken historia som verkat mest trovärdig. Då W:s uppgifter om hur hennes skador uppkommit inte stämt överens med de läkarutlåtanden som gjorts, har hennes utsaga enligt tingsrätten haft bristande trovärdighet. Vad gäller det olaga frihetsberövandet i den första delen har domstolen tagit fasta på att W haft möjlighet att röra sig fritt i lägenheten och att AA inte befunnit sig i bostaden hela tiden, vilket inneburit att W har haft en möjlighet att lämna densamma. Angående den andra händelsen åklagaren valt att rubricera som olaga frihetsberövande, har tingsrätten funnit att W:s frånvaro från skolan samt hennes vittnesmål i övrigt inte varit nog för att styrka att hon frihetsberövats i sitt hem. Tingsrätten har emellertid funnit det bevisat att W inte önskat medfölja på den resa till Irak som planerats. Att AH i rätten uppgett att han inte haft något att invända emot W:s föräktenskapliga relation har domstolen funnit besvärande för hans del. Tingsrätten har dock ansett att W aldrig uttryckligen meddelat AH att hon inte velat följa med på resan. Dessutom har domstolen bedömt att W haft möjlighet att röra sig fritt på det tåg som skulle ta W och AH till flygplatsen, vilket tytt på att hon inte varit frihetsberövad i lagens mening. W hade alltså enligt rätten haft möjlighet att tillkalla hjälp.

AH har menat att hans handlande inte gått utöver det vårdnadsansvar han haft för W, varför domen är av stort intresse för uppsatsens syfte. Tyvärr utvecklas detta resonemang inte något utförligare av domstolen, och frågan blir enligt min uppfattning egentligen inte riktigt prövad. Möjligtvis kan domstolens ogillande av åtalet peka på att de anser att faderns åtgärder legat innanför hans vårdnadsplikt.¹⁹²

---

¹⁹² Se vidare angående detta resonemang nedan i mina sammanfattande slutsatser i avsnitt 11.

Domslutet innebar att tingsrätten helt ogillade åtalet. Av utvecklingscentrums praxissammanställning framgår att detta ärende är det enda i deras undersökning där en helt ogillande dom har meddelats.¹⁹³

10 Min analys av rättsfallen utifrån olika hederskulturella aspekter

I de fyra domar jag behandlat ovan, har domstolarna identifierat brotten såsom sprungna ur en hedersrelaterad problemkontext. Detta sker på olika sätt och i diverse syften. Jag avser här att ge exempel på hur hedersvåldskaraktären belysts.

10.1 Gärningsmannastrukturer

I domskälen återfinns utläggningar om den vid hedersrelaterad brottslighet vanliga gärningsmannabilden och hänvisningar till det lydnadsförhållande och även det gemensamma gärningsmannaskap som ofta existerar:

”...att A enligt den kultur han växt upp i med all säkerhet är starkt underordnad sin far. Tingsrätten har sett tecken på att A inte oreserverat stött faderns hållning. Tingsrätten finner det därför således inte osannolikt att A...på grund av dessa kulturella skäl har hamnat i en sådan oupplöslig konflikt som han så inlevelsefullt berättat om...”¹⁹⁴

Detta uttalande är i princip en hänvisning till modellen för den patriarkala familjestrukturen, vilken har formen av en pyramid och som jag behandlat tidigare i uppsatsen.¹⁹⁵ Familjeöverhuvudets makt är stark i dessa hem och de yngre familjemedlemmarna förväntas följa de äldre männens befallningar. Den komplexa gärningsmannabilden är något som de flesta menar skiljer hedersrelaterat våld från andra typer av våldsbrott mot kvinnor, varför det inte är anmärkningsvärt att domstolarna refererar till denna när de skall klassificera brottet som hedersrelaterat. Insikt om dessa kulturella seder är viktig, så att rätten kan identifiera de fall då det är fråga om ett medelbart gärningsmannaskap och då de yngre släktingarna utför brotten på befallning från de äldre.

¹⁹³ Utvecklingscentrum vid åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld – en handbok*, s 58. Undersökningen omfattade 74 ärenden.

¹⁹⁴ Se Dom 6995-03, s 22.

¹⁹⁵ Se ovan avsnitt 2.

I en av domarna diskuteras medgärningsmannaskapet och dess speciella struktur då brottet är av perdurerande karaktär:

”Utredningen visar att han var fullt införstådd med vad som pågick och hans godkännande därav var en nödvändig förutsättning för att frihetsberövandet skulle kunna fortgå. Han kan därför inte undgå ansvar för att ha medverkat i sådan mån att han skall dömas som gärningsman”¹⁹⁶

Frågan gällde huruvida även fadern skulle kunna straffas för olaga frihetsberövande även om han inte deltagit vid brottets inledande skede. Att fadern anfört att han var familjens överhuvud samt att båda föräldrarna uppgivit att de var helt överens om vilka regler som skulle gälla för barnens uppfostran, torde ha medverkat till att fadern blev dömd som gärningsman. I de domar jag har läst förefaller rätten inte ha haft svårt att döma flera gärningsmän för delaktighet i brotten.

Att brott av hederskaraktär snarare hyllas än fördöms av gärningsmännens släktingar är också något som påpekas i domskälen:

”Att HA och A blir förlåtna för vad de än gjort förstärker den bilden¹⁹⁷. Att HA uppvaktas och omsvärmas med gåvor och omkrämningar av samtliga inblandade i målet efter genomförd huvudförhandling bekräftar den uppfattningen”¹⁹⁸

Det är, som nämnts ovan vid ett flertal tillfällen, vanligtvis en stor skillnad i hur våldet bemöts bland släktingar till förövarna då brotten är av hedersvåldskaraktär. Ofta glorifieras gärningsmännen av slakten eller klanen, eftersom deras handlingar syftat till att återställa förlusten av heder då en flicka genom ett oönskat beteende vanärat denna. Ovanstående citat tycker jag är ett bra exempel på detta.

10.2 Försvårande omständigheter

Vilka bestämmelser i BrB som kan nyttjas för att åberopa att de hedersrelaterade motiven skall anses utgöra en försvårande omständigheter har anförts ovan.¹⁹⁹ Jag avser nu att se hur domstolarna resonerar kring dessa spörsmål i domarna. Det är enligt min mening in-

¹⁹⁶ Se dom B 3737-02, s 22 f.

¹⁹⁷ Att ”familjen omfattas av hederskulturen”.

¹⁹⁸ Se dom B 6995-03, s 19.

¹⁹⁹ Se avsnitt 7.4.

tressant att skåda hur rätten väger in de större perspektiven i domskälen och gör utsvävande konsekvensanalyser. Med hänvisning till aspekter såsom risken för kränkning av de utsatta flickornas mänskliga rättigheter, visar domstolarna stundom att de förstått den hedersrelaterade brottslighetens särskilda art. Följande citat visar på att det inte alltid är tillräckligt att i dessa fall endast se till gärningen separat. Tvärtom är det väsentligt att inordna den i ett korrekt sammanhang för att visa på att den hedersrelaterade brottsligheten är systematisk och i många fall välorganiserad, vilket i slutändan riskerar att beröva de unga kvinnorna deras fundamentala fri- och rättigheter:

”De brott som HA och A gjort sig skyldiga till är av mycket allvarlig art. De har tillsammans utgjort en maktdemonstration som innebär att H ... fått besked om att HA är beredd att göra vad han vill med dem om de inte underordnar sig hans vilja. Förlängningen av H:s bortförande är att hon förlorar makten över sitt eget liv. Gärningarna har därför ett stort straffvärde”

”Genom sitt handlande i detta mål har HA inte bara brutit mot svensk lag utan även mot de konventionsregler som omfattas av de flesta rättsordningar i världen till skydd för den enskildes frihet och rätt att själv forma sitt liv”.²⁰⁰

För att kunna utforma domskäl av denna karaktär och således ta itu med den hedersrelaterade kriminaliteten, enligt vad jag anser på ett adekvat sätt, krävs kunskap och erfarenhet hos domstolarna om hur brottsligheten yttrar sig. Ovanstående citat tycker jag visar att rätten förstått vad fenomenet handlar om. Resonemanget förefaller vara i enlighet med det rättssociologiska perspektiv jag tidigare förespråkade och det visar sig genom att domstolen väger in samhällsliga aspekter i sin diskussion. En sådan metod synes enligt min uppfattning vara viktig för att kunna beivra det hedersrelaterade våldet.

Jag har emellertid även observerat argumentering i domskälen som kan tyda på att domstolarna inte iakttagit ett sådant betraktelsesätt. Det är givetvis svårt att bedöma eller kritisera rättens ställningstaganden för att de måhända inte har observerat hedersproblematiken utan att jag har haft full inblick i ärendet, såsom tillgång till material från förundersökningen och liknande. Med följande exempel vill jag endast visa på att *möjligheten finns* att rätten inte fullt ut beaktat den hedersrelaterade problemkontexten, och att om så hade gjorts, domslutet kanske blivit ett annat.

---

²⁰⁰ Dom 6995-03, s 21.

I ett av fallen²⁰¹ framgår av domskälen att flickans berättelse är vacklande och att hon ibland agerar som att hon vill följa med sin familj frivilligt på den resa som planerats och som gjordes i syfte att gifta bort henne. Av denna anledning väljer rätten att döma gärningsmännen för den mindre grova formen av 4:2 BrB. Emellertid är det, vilket ovan nämnts²⁰², vanligt att offren utsätts för påtryckningar av sin familj och kan ha svårt att stå fast vid tidigare lämnade uppgifter. Detta är frekvent förekommande när målsäganden utsatts för våld av en gärningsman som är närstående, och särskilt där familjestrukturen präglas av en hederskultur. Att anmäla sin egen familj innebär skam för hela släkten, kan leda till ytterligare våld och hot och det krävs mycket mod för att flickan skall våga stå fast vid sina lämnade berättelser. Att två av mina analyserade domar tydligt visar att hotelser från familjen och släkten förekommit, till den grad att lämnade uppgifter tagits tillbaka inför rättegången, åskådliggör också detta. Flickan hade i det ifrågavarande fallet haft skyddat boende innan rättegången, av rädsla för att bli bortgift, vilket för rätten borde ha utgjort en stark indikation på att hon varit utsatt för i alla fall någon form av våld eller hot. Dessutom kan hennes handlande, att hon agerar som att hon ville följa med på resan, vara en ytterligare antydning på rädsla för vad hon annars skulle råka ut för. Här är det enligt min uppfattning viktigt att domstolen inte bedömer händelsen helt momentant utan istället ser den i dess sammanhang och tar hänsyn till de bakomliggande faktorerna. Hade domstolen tydligare uppmärksammat att det varit fråga om hedersrelaterat våld och haft mer kunskap om hur detta våld yttrar sig, kan det hända att den dragit annorlunda slutsatser.

---

²⁰¹ Se dom B 2609-02.

²⁰² Se ovan avsnitt 5.3.

11 Konklusioner angående gränsdragningen mellan föräldrars vårdnadsansvar och olaga frihetsberövande

I två av domarna uppger de tilltalade att de inte gått utöver sin vårdnadsplikt och rättfärdigar sitt beteende med hänvisning till denna. Följande citat får illustrera:

”...han är en far som har barn och han måste ge dem råd så att de får en bra framtid, samtidigt har han bekräftat att han ställt sin dotter inför valet att lyda honom eller att följa sin man och bli lämnad av sin familj.”²⁰³

”AH har anfört att hans åtgärder inte legat utanför det vårdnadsansvar han haft beträffande W.”²⁰⁴

I båda dessa fall anförs alltså vårdnadsplikten, som framgår av 6:2 FB, av de tilltalade såsom en förmildrande omständighet vilken skulle medföra att handlandet skulle anses tillåtet. Som jag anfört ovan är det beklagligt att rätten i dessa ärenden inte tagit tillfället i akt och gjort ett tydligt ställningstagande angående vad som ingår och vad som inte omfattas av föräldrarnas vårdnadsansvar. Förarbetena till lagstiftningen tiger på denna punkt, och menar att det skall göras en avvägning från fall till fall. Jareborg hävdar, vilket nämnts ovan, att 6:2 FB många gånger kan medföra att vad som annars klart utgjort ett olaga frihetsberövande måste accepteras. Vad jag kommit fram till efter att skrivit denna uppsats är att någon exakt gräns för vad som skall anses vara ett tillåtet beteende inte finns. I en av domarna görs dock en viss distinktion, om än motsatsvis, av vad som skulle kunna vara en från föräldrarna sida tillåten frihetsinskränkning;

”Utredningen i målet ger också entydigt vid handen att det inte varit fråga om någon form av utgångsförbud av lindrigare art i skyddande syfte”²⁰⁵

Emellertid är det på grund av exempelvis legalitetsprincipen alltid vanskligt att dra e contrarioslut inom straffrätten, och gränserna är fortfarande svåra att bestämma. I just detta ärende var det enligt min uppfattning ett solklart fall av olaga frihetsberövande vilket medför att rättens uttalande inte ger stor vägledning. Att *vanliga* utgångsförbud som en normal bestraffning skall anses tillåtna framgår dock. Här uppkommer återigen svåra tolkningsfrågor,

²⁰³ Se dom B 6995-03, s 17.

²⁰⁴ Se dom B 601-03, s 39.

²⁰⁵ Se dom B 7453-02, s 17.

enligt vilken referensram skall begreppet normala eller skyddande utgångsförbud bestämmas? Till vilka faktorer skall hänsyn tas när gränserna dras? Vad som anses normalt i en etniskt svensk familj är måhända inte detsamma i en familj med en stark hederskultur.

Vårdnadsplikten används i rättsfallen snarast för att försvara ageranden vilka annars troligen ansetts vara olaga frihetsberövanden. Även om föräldrars rättigheter som följer av FB:s bestämmelser är långtgående måste det, enligt min uppfattning, finnas begränsningar av möjligheterna att hävda dem som försvar av gärningar som på ett ingripande sätt inskränker flickornas rättigheter. Mänskliga rättigheter är universella och undantag från dem kan inte tillåtas vare sig det är kultur, heder eller något annat som används som motiv. Dessutom är det av ytterst väsentlig vikt att låta barn utvecklas till egna fria individer efterhand som de mognar och blir mer vuxna. Både FB och Barnkonventionen är tydliga på den punkten. Därtill framhåller regeringen att allt arbete med barn skall genomsyras av barnets bästa, vilket *inte* skall innebära endast ett offerperspektiv. Samhället har alltså ett positivt ansvar på detta område och skall agera när kränkningar sker. Att det förs diskussioner angående ändringar i SoL beträffande underrättelseplikten är ett exempel på att det finns en viss förståelse för de särskilda problem som är för handen vid hedersrelaterad brottslighet. Barnet skall tillåtas utvecklas till en egen person i takt med stigande ålder, och dess inneboende resurser skall få möjlighet att uttryckas. Hur denna utveckling skall kunna vara möjlig i en familj som präglas av våld och förtryck till följd av ett starkt hederstänkande är emellertid enligt min uppfattning svårt att se. Detta förefaller vara en omöjlighet för de flickor som inte tillåts leva vanliga fria liv, utan måste leva bevakade och kontrollerade. Jag vill här återge det citat som jag valde ha med i inledningen av denna uppsats;

"Eftersom kravet på en ung flickas oskuld är absolut, får hon inte göra något som medför att oskulden ett endaste ögonblick kan betvivas. Inte gå ut själv, inte bo själv, inte resa själv, knappt vara för sig själv över huvud taget och inte synas med män som inte tillhör familjen".²⁰⁶

Om ett rykte angående en ung kvinnas ohederliga leverne är tillräckligt för att hot och våld skall användas som bestraffning, är detta bevis på att flickornas säkerhet på allvar är i fara. Även om det inte alltid går så långt att de rent faktiskt blir berövade friheten kan ett agerande från familjens och släktens sida, som är i enlighet med vad som beskrivs i ovan nämnda citat, i praktiken få samma effekt.

---

²⁰⁶ Swanberg, Lena Katarina, *Hedersmordet på Pela - Lillasystern berättar*, s 87.

De rättsfall jag studerat har visat på ytterligheterna, då flickornas släktingar handgripligen utsatt flickorna för våldsamheter och bortföranden. Många händelser pågår dock i det fördolda, i de unga flickornas vardag och kommer inte alltid till myndigheternas kännedom.²⁰⁷ Kontroll och övervakning, genomsökning av väskor och mobiltelefoner är exempel på vad dessa flickor tvingas utstå. Som ovan anförts finns inget krav i 4:2 BrB att offret skall vara inlåst, det är endast en exemplifiering av hur ett frihetsberövande kan gå till som anges i bestämmelsen.²⁰⁸ En extensiv tolkning av bestämmelsen är därmed möjlig. Därför borde paragrafen, för att möta dagens behov, kunna användas i än större utsträckning för de ageranden vilka syftar till att på ett *otillbörligt sätt begränsa de unga flickornas frihet*. Självklart måste man hela tiden ta legalitetsprincipsaspekter i beaktande då straffansvar diskuteras. Jag anser alltså inte att lagstiftningen som sådan är otillräcklig, och någon bestämmelse som reglerar endast det hedersrelaterade våldet synes inte vara en absolut nödvändighet. Emellertid är det väsentligt att domstolarna bedömer de hedersrelaterade motiven som försvårande omständigheter för att visa att samhället inte accepterar denna typ av brottsliga gärningar. Förutsättningar att bedöma brott vilka har hedersrelaterad karaktär såsom grövre än andra förefaller goda, då de kan inordnas under ett flertal punkter i straffskärpningsbestämmelsen. Någon explicit kodifiering i BrB av att brott begångna i hederns namn är en försvårande omständighet anser jag inte behövligt i dagsläget.

Dock är min uppfattning, såsom nämnts ovan, att FB och även SoL ger vårdnadshavarna ett väldigt stort utrymme och starka rättigheter. I syfte att kunna säkra de unga flickornas möjligheter att hävda en rätt till sitt eget liv, krävs enligt min mening att domstolarna verkligen tillämpar bestämmelsen om olaga frihetsberövande när det gäller dessa ärenden. För det fall rätten använder resonemang av den karaktär vilken jag gett exempel på ovan²⁰⁹, torde det finnas tillräckliga lagstiftningsmässiga verktyg för att beivra denna typ av hedersrelaterad brottslighet. Väsentligt är att se till den hedersrelaterade kriminalitetens organiserade karaktär och att enskilda handlingar är del i ett större sammanhang. Detta ställer dock stora krav på kunskap om, och förståelse för vad hedersrelaterat våld handlar om. Därför är det viktigt att utbildningsinsatser fortsätter och att de styrande organen i samhället satsar resur-

²⁰⁷ Se exempelvis regeringens skrivelse 2007/08:39, s 11.

²⁰⁸ I ett att fallen anges dock som den enda förmildrande faktorn att offret inte uteslutande varit inlåst: "*Några omständigheter som verkar i direkt mildrande riktning har tingsrätten inte kunnat finna förutom den omständigheten att S inte under hela tiden varit inspärrad i egentlig mening utan berövad sin frihet på annat sätt*", se dom B 3737-02, s 25 (markerat med fetstil av mig). Det gärningar familjen vidtagit i frihetsberövande syfte var dock tillräckliga för en fällande dom.

²⁰⁹ Se ovan avsnitt 10.2

ser på denna typ av frågor. Det vore också enligt min mening önskvärt att problematiken belystes i utredningar²¹⁰ kring barns rättigheter och kvinnovåld. Ett prejudicerande ställningstagande från HD angående gränsdragningen mellan vårdnadsplikten och olaga frihetsberövande skulle även skapa gynnsammare förutsättningar för att kunna beivra dessa brott.

---

²¹⁰ Hopp om att så kommer bli fallet väcks vid läsandet av regeringens handlingsplan för att stoppa kvinnovåld. I regeringens skrivelse 2007/08:39 finns flera exempel på åtgärder för att komma tillrätta med den hederrelaterade brottsligheten, se bland annat sidorna; 12, 25, 28, 30, 35.

12 Sammanfattning

Uppsatsen syftar huvudsakligen till att utreda den oklara gränsen mellan föräldrars vårdnadsansvar och brottet olaga frihetsberövande. En sådan problematik återfinns ofta i familjer som präglas av starka hederskulturella regler. Uppsatsen utreder utifrån tre olika perspektiv; barn- och föräldrarätt, mänskliga rättigheter och straffrätt hur dessa spörsmål behandlas. Den hederskultur som uppsatsen avser att behandla är sprungen ur starkt patriarkaliska samhälls- och familjemönster och bottnar i ett absolut krav på unga flickors oskuld. Det finns ett flertal internationella konventioner som behandlar aspekter med anknytning till hedersrelaterat våld. Dock är sanktionsmöjligheterna inte lika starka som vid brott mot nationell rätt. Dessutom rör det hedersrelaterade våldet i huvudsak inte vertikala förhållanden mellan individ och stat, utan snarare relationerna mellan individer.

Svensk barn- och föräldrarätt innehåller inte några specifika bestämmelser när föräldrarnas kontrollerande beteende överskrider gränsen för deras normala vårdnadsplikt. Förarbetena tigger på denna punkt och menar att frågan får prövas från fall till fall. Det hedersrelaterade våldet uppmärksammas inte särskilt i motiven. Föräldrarnas rätt kan sägas vara mycket stark, även om barnets bästa skall vara vägledande. Socialtjänstens plikt att underrätta vårdnadshavarna när en utredning angående deras barn har påbörjats, är också något som talar för att föräldrarnas intressen väger tungt.

Det finns olika förklaringsmodeller om vilka orsaker som ligger bakom det hedersrelaterade våldet. Vissa forskare och andra författare menar att hedersrelaterat våld är detsamma som vanligt kvinnovåld. Andra anser att de särskiljande dragen hos den hedersrelaterade brottsligheten måste beaktas, för att våldet skall kunna bekämpas och beivras. Min åsikt är att det finns tydliga drag, vad gäller exempelvis gärningsmannastrukturer och brottsmotiv, som gör det möjligt att separera det hedersrelaterade våldet från annat kvinnovåld. Sveriges rättsvärdande myndigheter tillämpar också grundsynen att det hedersrelaterade våldet är artskillt från vanligt kvinnovåld.

I förarbetena till brottet olaga frihetsberövande, och i den doktrin som finns om 4:2 BrB, berörs inte problematiken med hedersrelaterad brottslighet. Emellertid återfinns ett doktrinuttalande som pekar på att en annorlunda bedömning av huruvida en brottslig gärning är för handen, får göras då de påstådda gärningsmännen är ett barns föräldrar. Vårdnadsha-

varna måste enligt denna mening ha vissa befogenheter att kringskära sina barns rörelsefrihet, utan att handlandet skall klassificeras såsom brottsligt. I motiven till 4:2 BrB anges att exemplifieringen av hur det brottsliga frihetsberövandet kan begås inte är uttömmande. Detta synes enligt min tolkning innebära att ett extremt kontrollerande beteende från föräldrarnas sida, vilket i praktiken frihetsberövar flickan, kan falla in under straffbudet. Sammanfattningsvis talar dessa omständigheter för att det finns tillräckliga lagstiftningsmässiga verktyg i syfte att beivra hedersrelaterad brottslighet.

I uppsatsen argumenteras för att ett annorlunda synsätt måhända behöver anläggas på juridiken för att samhället skall komma tillrätta med hedersvåldsproblematiken. Olika rättssociologiska aspekter kan vägas in, dock utan att överträda legalitetsprincipen.

Något rättsfall som ger en klar gräns för föräldrarnas vårdnadsplikt i förhållande till brottet olaga frihetsberövande presenteras inte i arbetet. Jag har inte lyckats finna något sådant, och mycket talar för att rättsläget är oklart. Inte heller under brottsrubriceringen grov fridskränkning har problematiken varit uppe till prövning. Det finns emellertid några rättsfall där åtal väckts för olaga frihetsberövande, där offret varit en ung flicka och brottsorsaken identifierats såsom hedersrelaterad. Domskälen i dessa mål innehåller diskussioner angående de hedersrelaterade brottsmotiven. Jag har analyserat dessa domar främst utifrån aspekter såsom medverkansansvar och försvårande omständigheter. I två utav ärendena finns antydningar om vad domstolarna anser vara ett normalt vårdnadsansvar, och vad som konstituerar ett brottsligt beteende. Det görs dock, såsom nämnts ovan, inga klara utlåtanden. Fastän rättsläget är oklart blir min konklusion att lagstiftningen förefaller tillräcklig. Viktigt är dock att de rättsvårdande myndigheterna besitter tillräcklig kompetens i ämnet, och använder sig av de instrument som finns. Fortsatt belysning av den hedersrelaterade brottsligheten i statliga utredningar, och lämpliga utbildningsinsatser är också essentiella för att på ett adekvat sätt komma tillrätta med problemen.

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop 1962:10 *Med förslag till brottsbalk*

Prop 1979/80:2 *Med förslag till sekretesslag m.m.*

Prop 1981/82:168 *Om vårdnad och umgänge m.m.*

Prop 1987/88:120 *Om ändring i brottsbalken (straffmätning och påföljdsval)*

Prop 1988/89:67 *Om sekretessfrågor inom undervisningsväsendet m.m.*

Prop 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen*

Prop 1997/98:55 *Kvinnofrid*

Prop 2003/04:48 *Åtgärder mot barnäktenskap och tvångsäktenskap*

Prop 2006/07:38 *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*

Prop 2006/07:129 *Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m.*

Regeringens skrivelse 2003/04:47, *Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter*

Regeringens skrivelse 2007/08:39, *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*

Regeringens direktiv 2005:152 JU *Översyn av bestämmelsen om människohandelsbrott m.m.*

Praxis

Rättsfall från Högsta domstolen

NJA 2004 s 437

Hovrättspraxis

Svea Hovrätts dom i mål B-7453-02

Svea Hovrätts dom i mål B 8164-03

Svea hovrätts dom i mål B 9427-04

Svea hovrätts dom i mål B 4895-06

Tingsrättspraxis

Stockholms tingsrätts dom i mål nr 338-00

Norrköpings tingsrätts dom i mål B 2609-02

Lycksele tingsrätts dom i mål B 601-03

Litteratur

Bern, Annika, Nordborg, Gudrun (red), *Dubbel viktimering?, Invandrade brottsoffer i svensk kontext, Rapport från en konferens om möjligheter och brister i mångkulturella möten, november 2001*, Brottsoffermyndigheten, Umeå 2002

Björktomta, Siv-Britt, *Unga kvinnor, frihet och heder – om socialt arbete och hedersrelaterat våld*, Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie nummer 37, Sköndalsinstitutets forskningsavdelning, Stockholm 2005

Dahlström, Nilsson, Westerlund, *Brott och påföljder*, andra upplagan, Bruuns Bokförlag, Göteborg 2005

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeiska praxis - en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, tredje upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2007

Eldén, Åsa, *Heder på liv och död- Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*, Uppsala Universitet, Uppsala 2003

Ewerlöf, Göran, Sverne, Tor, Singer, Anna, *Barnets bästa- Om föräldrars och samhällets ansvar*, femte upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2004

Fischer, David I, *Mänskliga rättigheter – En introduktion*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2003

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken – en kommentar*, Del 1 1-12 kap, femte upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2007

Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, Iustus Förlag AB, Uppsala 2001

Jareborg, Nils, *Brotten: första häftet, Grundbegrepp, Brotten mot person*, andra upplagan, P.A. Norstedts och söners förlag, Stockholm 1984

Jareborg, Nils, Zila, Josef, *Straffrättens påföljdlära*, tredje upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2004

Johansson, Kenneth med flera, *Hedersmord – Tusen år av hederskulturer*, Lagerbringsbiblioteket, Lund 2005

Koçtürk-Runefors, Tahire, *En fråga om heder- Turkiska kvinnor hemma och utomlands*, Tidens förlag, Otta Norge 1991

Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls- om vår tids rädsla för skillnader*, Ordfront förlag, Stockholm 2005

Larsson, Stieg, Englund, Cecilia (red), *Debatten om hedersmord – Feminism eller rasism?*, Svartvitts Förlag Expo, Stockholm 2004

Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, sjunde upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2004

Lindgren, Magnus, Pettersson, Karl-Åke, Hägglund, Bo, *Brottsoffer- från teori till praktik*, tredje upplagan, Jure CLN AB, Stockholm 2001

Mathiesen, Thomas, *Rätten i sambället*, Bokförlaget Korpen, Göteborg 1985

Palm Elisabeth, Ericsson, Margaretha, *Att klaga till Europadomstolen*, Jure Förlag AB, Stockholm 2005

Sabuni, Nyamko, *Flickorna vi sviker – Om hederskultur i Sverige*, Folkpartiet Liberalerna, Stockholm 2006

Saldeen, Åke, *Barn- och föräldrarätt*, femte upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala 2005

Schiratzki, Johanna, *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige – En rättsvetenskaplig undersökning*, andra upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala 2005

Schlytter, Astrid, *Rätten att själv få välja*, Studentlitteratur, Lund 2004

Sjösten, Mats, *Vårdnad, boende och umgänge*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2003

Smith, Rhona, K. M., *Textbook on International Human Rights*, second edition, Oxford University Press, New York 2005

Swanberg, Lena, Katarina, *Hedersmordet på Pela - lillasystern berättar*, Bokförlaget DN, Stockholm 2002

Welchman, Lynn, Hossain, Sara med flera, *"Honour" Crimes, Paradigms, and violence against Women*, Zed Books, London 2005

Wikan, Unni, *En fråga om heder*, Ordfront förlag, Stockholm 2003

Artiklar

Eldén, Åsa, Westerstrand, Jenny, *Hederns försvarare. Den rättsliga hanteringen av ett hedersmord*, Kvinnovetenskaplig tidskrift, nummer 3 år 2004

Wikan, Unni, *Hederskulturen vill kontrollera privatlivet och dölja det för insyn* i tidskriften *Axess Magasin* nummer 1, 2005

Övrigt

De Los Reyes, Paulina, *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? – Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*, Integrationsverkets skriftserie IV, Integrationsverket, Norrköping 2003

Fanaei, Salomeh, *Hedersrelaterat våld ur ett straffrätligt perspektiv – En studie huruvida ett kontrollerande beteende omfattas av brottsbalken*, Umeå Universitet 2007

FN-GF-resolution A/C.3/59/L.25 ”*Working towards the elimination of crimes against women and girls committed in the name of honour*”, 2004

Hedersnormer och hedersrelaterat våld, Ett material sammanställt av Stiftelsen Kvinnoforum på uppdrag av Rikspolisstyrelsen, 2006

Hedersrelaterat våld - Handbok, Utgiven av Utvecklingscentrum vid Åklagarmyndigheten i Göteborg, 2006

Håkansson, Per-Arne, *Insatser mot hedersrelaterat våld – resultatutvärderingar i andra länder*, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, Socialstyrelsen, Stockholm 2006

Högdin, Sara, *Handlingsplan för socialtjänstens arbete i möte med flickor som utsatts för så kallat hedersrelaterat våld eller hot*, FOU Nordväst Arbetsrapport 2005:1, Stockholm 2005

Mäns våld mot kvinnor i nära relationer – En sammanställning om situationen i Sverige, Amnesty Sverige

Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i hederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner, UD år 2005

Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6/2002

Material åtkommet på elektronisk väg

<http://www.praplyprojektet.se/nyheter/det-ar-grov-organiserad-brottslighet----poliser-om-hedersbrott/>, i dess lydelse 7 november 2007

<http://www2.amnesty.se/ap.nsf/webbreportage/3CF40698DBCBE166C1257231005D0D3A?opendocument>, i dess lydelse 28 december 2007

Kurkiala, Mikael, *Kultur och hederskultur*, Artikel publicerad på <http://kvinnet.org/essays/SV0051.html>, i dess lydelse 17 september 2007

Presskonferensen som hölls då Regeringens skrivelse 2007/08:39 kungjordes kan ses via regeringens hemsida, <http://www.regeringen.se/sb/d/9707/a/92074>, i dess lydelse 28 november 2007

Samtal och E-postkontakter (vilka är relevanta att ange som källor)

E-postkontakt med Annette Olsson vid Utvecklingscentrum, Åklagarmyndigheten i Göteborg där jag fick tips till min frågeställning, den 28 augusti 2007

Samtal med Kickis Áhré Álgamo angående hedersrelaterat våld i allmänhet, och socialtjänstens underrättelseplikt i synnerhet, den 29 oktober 2007

E-postkontakt med Torbjörn Malm vid Justitiedepartementet angående om det är aktuellt med någon ny lagstiftning på området, den 12 november 2007